

Ein Mazel L'Yisroel: Does Mazel Play a Role in Halacha

Shiur# 22 | June 6th 2015

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנו עמוד א-ב

האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיד דמא. אמר רב אשי: אי אומנא, אי גנבא, אי טבחא, אי מוהלא. אמר רבה: אנא במאדים הוא! - אמר אביי מר נמי עניש וקטיל. איתמר, רבי חנינא אומר: מזל מחכים, מזל מעשיר, ויש מזל לישראל. רבי יוחנן אמר: אין מזל לישראל. ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי יוחנן: מניין שאין מזל לישראל - שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה, גוים יחתו, ולא ישראל. ואף רב סבר אין מזל לישראל, דאמר רב יהודה אמר רב: מניין שאין מזל לישראל - שנאמר ויוצא אתו החוצה. אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם בן ביתי יורש אתי. אמר לו: לאו, כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו: רבונו של עולם, נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה: צא מאיצטגנינות שלך, שאין מזל לישראל. מאי דעתיך - דקאי צדק במערב, מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח. והיינו דכתיב מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו. ומדשמואל נמי, אין מזל לישראל. דשמואל ואבלט הוו יתבי, והוו קאזלי הנך אינשי לאגמא. אמר ליה אבלט לשמואל: האי גברא אזיל ולא אתי, טריק ליה חיויא ומיית. אמר ליה שמואל: אי בר ישראל הוא - אזיל ואתי. אדיתבי אזיל ואתי. קם אבלט, שדיה לטוניה אשכח ביה חיויא דפסיק ושדי בתרתי גובי. אמר ליה שמואל: מאי עבדת? - אמר ליה: כל יומא הוה מרמינן ריפתא בהדי הדדי ואכלינן. האינדא הוה איכא חד מינן דלא הוה ליה ריפתא, הוה קא מיכסף. אמינא להו: אנא קאימנא וארמינא. כי מטאי לגביה שואי נפשאי כמאן דשקילי מיניה, כי היכי דלא ליכסיף. אמר ליה: מצוה עבדת! נפק שמואל ודרש: וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה, אלא ממיתה עצמה. ומדר"ע נמי, אין מזל לישראל. דר"ע הויא ליה ברתא, אמרי ליה כלדאי: ההוא יומא דעיילה לבי גננא - טריק לה חיויא ומיתא. הוה דאיגא אמילתא טובא. ההוא יומא שקלתא למכבנתא, דצתא בגודא, איתרמי איתיב בעיניה דחיויא. לצפרא כי קא שקלה לה - הוה קא סריך ואתי חיויא בתרה. אמר לה אבוה: מאי עבדת? - אמרה ליה: בפניא אתא עניא, קרא אבבא, והוו טרידי כולי עלמא בסעודתא, וליכא דשמעיה. קאימנא, שקלתי לריסתנאי דיהבית לי, יהבתי ניהליה. אמר לה: מצוה עבדת! נפק ר"ע ודרש: וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה, אלא ממיתה עצמה. ומדרב נחמן בר יצחק נמי, אין מזל לישראל. דאימיה דרב נחמן בר יצחק אמרי לה כלדאי: בריך גנבא הוה. לא שבקתיה גלויי רישיה. אמרה ליה: כסי רישיך, כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא, ובעי רחמי. לא הוה ידע אמאי קאמרה ליה. יומא חד יתיב קא

גריס תותי דיקלא, נפל גלימא מעילויה רישיה דלי עיניה חזא לדיקלא, אלמיה יצריה, סליק פסקיה לקיבורא בשיניה.

רש"י מסכת שבת דף קנו עמוד א

יש מזל לישראל - שאין תפלה וצדקה משנה את המזל. אין מזל לישראל - דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה.

תוספות מסכת שבת דף קנו עמוד א

אין מזל לישראל - והא דאמר רבא בשילהי מו"ק (דף כח. ושם) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא מכל מקום על ידי זכות גדול משתנה אבל פעמים שאין המזל משתנה כדאמר ביבמות פרק החולץ (דף נ. ושם) זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו (דאין מזל לישראל).

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כה עמוד א

רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא. עבד מלתא ולא הוה ליה מידי למטעם, שקל ברא דתומא ושדייה בפומיה, חלש לביה ונים. אזול רבנן לשיולי ביה, חזויהו דקא בכי וחייר, ונפק צוציתא דנורא מאפותיה. כי אתער אמרו ליה: מאי טעמא קבכית וחייכת? - אמר להו: דהוה יתיב עמי הקדוש ברוך הוא, ואמרי ליה: עד מתי אצטער בהאי עלמא? ואמר לי: אלעזר בני, ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא? אפשר דמתילדת בשעתא דמזוני. אמרי לקמיה: כולי האי, ואפשר? אמרי ליה: דחיי טפי או דחיינא? אמר לי: דחיית. אמרי לקמיה: אם כן, לא בעינא. אמר לי: בהאי אגרא דאמרת לא בעינא - יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסרי נהרוותא דמשחא אפרסמון דכיין, כפרת ודיגלת, דמענגת בהו. אמרי לקמיה: האי, ותו לא? - אמר לי: ולחברך מאי יהיבנא? - אמרי ליה: ואנא מגברא דלית ליה בעינא? מחיין באסקוטלא אפותאי, ואמר לי: אלעזר ברי, גירי בך, גירי!

רבינו בחיי פרשת וילך פרק לא פסוק טז

אלהי נכר הארץ. יבאר הכתוב כי האלהים נכרים בארץ ה', לפי שהיא נחלתו ולא השליט עליה מלאך ושרף או כוכב ומזל, ולא שום כח מן הכחות העליונים, וזהו שאמרו: (שבת קנו א) אין מזל לישראל, ואין הכונה בזה שלא יהיו המזלות גורמין לישראל, שהרי אמרו בפירוש: (יבמות סד ב) מזלו גורם, אבל הענין שישראל אינן מסורין תחת ממשלת המזלות לפי שהכוכבים והמזלות וכל העולם נבראו בשביל צדיקים, וא"כ איך יתמנה השפל על העליון ממנו והעלול על העלה, אמנם הם ממונים על העובדי כוכבים כי כל כוכב ומזל ממונה על אומה שלו. וכן אמרו בספרי החכמה המפוארה, היא חכמת הכוכבים, מזל עקרב לארצות ישמעאל, מזל קשת לפרס, מזל גדי לפלשתים, מזל בתולה או מאזנים לאדום, וזהו שאמר הכתוב: (דברים ד, יט - כ) "אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים", "ואתכם לקח ה'", באר: כי הקדוש ברוך הוא נתנם לחלקם, לא לחלק ישראל, ולכך לא מצינו בכל התורה בשום מקום שיאשים הכתוב את האומות בענין ע"ז כי אם ישראל המיוחדים לחלקו

יתעלה, וכן לא מצינו עונש לאומות בעבדם עבודה זרה אלא אם כן עבדוה בארץ הקדושה, והראיה מן הכותיים שלא נענשו בעבדם אותם בארצם עד שבאו לארץ ועבדוה ואז נענשו, שנאמר: (מלכים - ב יז, כו) "וישלח בם את האריות והנם ממתים אותם כי לא ידעו משפט אלהי הארץ", ולכך אמר בכאן "אלהי נכר הארץ" כי האלהים וכחות עבודה זרה כולם הם נכריים בארץ, וכל העובד עבודה זרה הרי הוא כמי שמבקש לגרש המלך מן ההיכל שלו, וזאת היא מעלת ארץ ישראל, והוא סוד הכתוב שנאמר בענין המטר: (איוב ה, י) "הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות", למדך הכתוב כי עקר השגחה בארץ ומשם מתפשטת לשאר מקומות העולם ולכך אמר בארץ "הנותן" כלומר הוא בעצמו אבל בשאר מקומות שקראו "חוצות" אמר "ושולח" ע"י שליח, ומה שקראן "חוצות" יורה על פנימיות מעלת הארץ, כלומר שהן חוץ מפלטרין של מלך, ודוד ע"ה קראן "אהלי רשע", הוא שאמר: (תהלים פד, יא) "בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע", כלומר בחרתי ישיבת הסף מדור בחוצה לארץ שהם אהלי רשע, וכנגד ירושלים שהיא "עיר הצדק" קרא לשאר ארצות "אהלי רשע", ופרשה זו בבית ראשון כי שם עבדו ישראל ע"ז:

חידושי הר"ן מסכת מועד קטן דף כח עמוד א

אמר רבא בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא פירוש לאו בזכותא בלחוד תליא מילתא אלא אף מזל גורם אף על פי שאינו הגון. דליכא למימר שאין הזכות מועיל לו כלום דא"כ קשיא מאזהרות שבתורה אלא דלא משמע הכי מעובדא דרב חסדא ורבא דמייתין עלה. וי"א דה"ק שאין הזכות עוקר מהכל את המזל אלא מצילו לאדם במקצת לא מהכל. כדאמרין דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ולהאי פירושא איכא למימר דהיינו דוקא אליבא דמ"ד יש מזל לישראל ורבא ס"ל הכין, אבל הא קי"ל כמ"ד אין מזל בשלהי מס' שבת.

דברים רבה פרשת נצבים פרשה ח סימן ו

ד"א מהו לא בשמים היא שמואל אמר אין התורה מצויה באיסטרולוגין שאומנותן בשמים אמרו לשמואל הרי אתה איסטרולוגין וגדול בתורה אמר להן לא הייתי מביט באיסטרולוגים אלא בשעה שהייתי פנוי מן התורה אימתי כשהייתי נכנס לבית המים.

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה לב

והמצוה הל"ב היא שהזהירנו מעשות המעשים בבחירה ממשפטי הכוכבים. והוא שנאמר זה היום טוב למעשה הפלוני ונכון לעשותו או זה היום מגונה בו המעשה הפלוני ונרחיק מעשותו. והוא אמרו יתעלה (שם) לא ימצא בך וכו' מעונן. וכבר נכפלה אזהרה זו באמרו (קדושים יט כו) לא תעוננו. ולשון ספרא (פ"ו) ולא תעוננו אלו נותני העתים. כי הוא נגזר מן עונה (ר"פ משפטי'). ר"ל לא יהיה בכם מעונן שיאמר העת הפלונית טובה והעונה הפלונית רעה. והעובר על לאו זה ג"כ חייב מלקות. ר"ל שיגיד העתים האלו, לא מי שישאל בעדם. אבל השאלה על זה גם כן אסורה מחוברת אל היותה דבר אין אמיתות לו. ומי שיכוין בפעולתו אל עת ידועה במבט כדי שיצלח או יהיה לו תועלת באותו מעשה הנה הוא גם כן לוקה מפני שעשה מעשה. ובכלל אזהרה זו גם כן איסור

פועל החרטומים. ולשון חכמים (סנה' סה: ספרי) מעונן זה האוחז את העינים. והוא מין גדול מן התחבולה מחובר אליו קלות התנועה ביד עד שיתדמה לאנשים שיעשה עינים אין אמיתות להם. כמו שנראה אותם יעשו תמיד שיקח חבל וישים אותו בכנף בגדו לפני העם ויוציאהו נחש. וישליך טבעת לאויר ואחר כן יוציאהו מפי אדם אחד מן העומדים לפניו. ומה שדומה להם מפעולות החרטומים המפורסמים אצל ההמון. כל פועל מהם אסור. ומי שעושה זה יקרא אוחז את העינים. והוא מין מן הכשוף. ומפני זה לוקה. והוא עם זה גונב דעת הבריות. וההפסד המגיע מזה גדול מאד. כי ציור העינים הנמנעים תכלית המניעה אפשריים אצל הסכלים והנשים והקטנים רע מאד ויפסיד שכלם וישיבם להאמין הנמנע והיותו איפשר שיהיה. והבין זה:

רמב"ם הלכות עבודה זרה סוף פרק יא

ודברים האלו כולן דברי שקר וכזב הן והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהן, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, ונאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן וגו', כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתן אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה, אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן, ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלהיך.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת עבודה זרה פרק ד משנה ז

ממה שראוי שתדעהו, שהפילוסופים השלמים אינם מאמינים בטליסמאות, אלא צוחקים מהם ומאלה החושבים שיש להן השפעה. וביאור זה יארך, ואמנם אמרתי זאת ליודעי שרוב בני האדם ואולי כולם מרומים בהם תרמית גדולה מאד, ובהרבה דברים מסוגם, ויחשבו דברים אמיתיים, ואינם כך. עד שהטובים החסידים מאנשי תורתנו חושבים שהם דברים אמיתיים אלא שהם אסורים בגלל התורה בלבד, ולא ידעו שהם דברים בטלים כוזבים שהזירה מהם התורה כמו שהזירה מהשקר. והם דברים שזכו לפרסום רב אצל האומות, ושורש זה, הצאבה, והם העמים אשר יצא אברהם אבינו מכללם וחלק על דעותיהם הנפסדות במה שאצר ה' בליבו מן החכמה, והיו מגדלים את הכוכבים ומייחסים להם פעולות שאינן להם, והם אשר יסדו את גזירת הכוכבים והכישוף והלחשים והורדת הרוחניות ושיחות הכוכבים והשדים והקסם והניחוש לכל ריבוי מיניהם, ודרישת המתים, והרבה מאלה העינים אשר שלפה התורה האמיתית חרבה עליהם וכרתה אותם, והם שורש עבודה זרה וענפה. וזה, שהכזב הראשון הוא גזירת הכוכבים, אשר מוכח במופת בחכמה הטבעית ביטול הקדמותיה הראשונות, באומרם כוכב פלוני מזלו רע ופלוני מזלו טוב, וחלק פלוני מן הגלגל מתאים לכוכב פלוני, ומתנגד לכוכב פלוני, עם היות הגלגל כולו גוף אחד שחלקיו דומים, אין ניגוד בהם ולא הרכבה. ואלו שתי ההקדמות הן עמוד גזירת הכוכבים, אשר אם יתאמת ביטולן, כמו שכבר התאמת, יתבטלו פרטיה עד האחרון שבהם. אחר

כך הורכב כזב שני על זה הכזב הראשון, והן הטליסמאות, ואמרו שאם יהיה כוכב פלוני שמזלו טוב במקום פלוני המתאים לו, תיעשה צורה בתואר כך והיא תביא תועלת כך, ואם היה כוכב פלוני שמזלו רע במקום פלוני המתנגד לו, תיעשה צורה בתואר כך והיא תרחיק נזק כך, והתפשט זה הענין כפי התפשטות גזירת הכוכבים ומה שמיוחס להם מן הפרטים. אחר כך הורכב כזב שלישי על זה השני, והיא עבודה זרה, ונאמר שזאת הצורה אשר תיעשה במזל כך ועל מצבה פלונית אם יוקטר לה באופן פלוני ויתפללו אליה במילים כך וישתחוו לה, וכך וכך, הרי היא תפסיק נזק כוכב פלוני ותביא תועלת פלוני. ואלה הדברים כולם נעשו לצרכים, וזה, שבזמנים שעברו אוחדו בהם המדינות והוטעה בהם המון העם, ונאמר להם שתיקון ארצכם ומצביכם באלה הצורות, ושתתקבצו לבתיהן, ותגדלו אלו הזקנים אשר ילמדו סודותיהן, והתקיימה בזה המלכות, והאמינו שהוא דבר אמיתי, והיו אומרים, זה דבר כוכב פלוני וזה דבר מזל פלוני, ויגדלו אותו וילכו אחריו ויאמינו בו, כמו שנאמין אנחנו בנביאים עליהם השלום מן השלימות והמעלה. הלא תראה איך קראם הכתוב נביאי הבעל ונביאי האשרה. ובאו חלשי השכל אחרי כן ומצאו אותם הספרים ואותם האמרים וחשבו שהם אמת ושבהם תועלת, ולא ידעו שהם כזבים שנעשו בזמן מסוים לתועלת עת. אמר ה' "אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם הטיב אין אתם". וכבר ביארו החכמים שכל מה שיחשבו בו שהוא מפעולות אלו הטליסמאות, אמנם קורה במקרה, ומיוחס להן. וזה ענין פילוסופי אמיתי. וכן מצאתי להם הערה על גזירת הכוכבים שהיא נוהגת מנהג הניחוש, לא שהיא הסיבה כמו שחושבים הוברי שמים, אמרו, לא תנחשו, כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות ובכוכבים. וזו היא סברת הפילוסופים בה. ואלה הדברים כולם אשר בדו הצאבה אין מהם בפילוסופית יוון לא מעט ולא הרבה. וכבר הארכתי גם כאן, אבל בענין של תועלת ותיקון אמונה, לפי שהאמונות התפלות של בני אדם בכוכבים ובטליסמאות אינן מעטות, וכבר נטשו בהן את התורה לגמרי בהאמינם באמיתותן.

To see the Abarbanel on Mazel L'Yisroel [click here](#)

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סד עמוד א

א"ר יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים.

1234567

וגומר. ועדיין אין הענין מסתיים בחובת הלבבות. כי על כן, יש לענין זה תוצאות בהלכה למעשה של הלכות תורה והלכות תפלה. רווחת היא ההלכה, כי תלמיד חכם שתורתו אומנתו פטור מן התפלה. ובספר שמירת הלשון של בעל החפץ חיים בשער התורה, כתב על זה, דהדבר יפלא, דלמה תהא דחיה זו תלויה במדרגת תורתו אומנתו דוקא? דאם אנו תופסים דתורה גדולה מתפלה, למה לא תיסגי בכך לפטורא דתפלה. והרי ראייה מזה, דתורה שאיננה בגדר תורתו אומנתו אין קדושתה גדולה כל כך, שתתבטל על ידה מצות תפלה. יעוין שם. ולדידן, אין הדברים מספיקים עדיין. דסוף סוף למה נדחית היא מצות תפלה לפני הגדלת קדושת-התורה. הנולדת ממעלת תורתו אומנתו דוקא? ובמה גדול כחה של מדרגת תורתו אומנתו, שדוקא מפניה תתבטל מצות תפלה? — אלא שגם בזה באה מדת היחידות הנוהגת בדברי-תורה, ופותחת לנו את הסתום. דשני מהלכים הם במילוי צרכי החיים של אדם על ידי ההשגחה. המהלך האחד הוא, על ידי התעוררותה של מדת מתרצה ברחמים ומתפיים בתחנונים. והמהלך השני הוא, על ידי התעוררותה של מדת הצדק השופטת את הנצרך כי אין החסרון ראוי לו. והלא מדת היחידות הנוהגת באדם, מושרשת היא בעובדא היסודית, שהאדם נברא יחידי משום שבשבילי נברא העולם. ואותו אדם אשר בשבילו נברא העולם, כודאי שאין החסרון ראוי לו, מאחר שגם כח מילוי-החסרון הוא כח נברא ובשבילו נברא. והנה נעלה מכל ספק הוא, שאם נבוא למצוא בליטה מפורשת אצל האדם המתיחס אל התורה ביחס-שלי-יחידות, לא נמצאנה אלא במקום זה של תורת-אומנתו. שהרי אדם זה אינו מתפנה אפילו לאומנתו, מפני שפינוי זה פוגם אצלו את ההתעסקות הבלעדית בתורה. וכל גילוי של יחס-יחידות לחכמת התורה, מעמיד את בעליו בתואר של שבבילי נברא עולם. ומדרגת תורתו אומנתו היא היא הפסגה של יחס-יחידות לתורה. וכאן גנוז הוא כוחה של מדרגת תורתו אומנתו לפטור מן התפלה. מפני שיסודה של תפלה הוא מצד החסרון של המתפלל. וגילוי מדת היחידות בתלמוד חכמתה של תורה, מחויר את בעליו לשרשו של שבבילי נברא עולם, וכל הכחות של סיפוק צרכי אדם בשבילו הם. ומשולל הוא ממצב של חסרון מצד מדת המשפט. וכאשר תצרף לכאן את הדברים שנתפרשו לנו בספר פחד יצחק לראש השנה (מאמר ה') יתפרש לך הענין הזה בתוקף בהירות.

פילול

ויעמוד פנחס ויפלל (תהילים ק"ו)

ואתפלל אל ה' (דברים ט')

פילול הוא הלשון המשמש בסתמא לענין הנשגב שבו אנו עוסקים, והוא לשון תפילה סתם בתורה ואצל כלל ישראל. ובביאור לשון תפילה ראיתי שני פירושים, האחד לשון דין ומשפט, וכמשי"כ ונתן בפלילים, היינו ע"י דיינים. ובחז"ל בדברים רבה הביאו לשון תפילה של פילול ודרשו מהפסוק ויעמוד פנחס ויפלל, שעשה משפט, וכנראה שדרשו גם כן לענין תפילה שהתפלל, אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו שעשה דין, נמצא תפילה היא מלשון דין ומשפט.

והרבה מפרשים מלשון התחברות, כמשי"כ נפתולי אלקים נפתלתי עם אחותי, ומפרש רש"י נתחברתי להיות כמו אחותי. ונראה ששני הפירושים אמת לפרש שהמילה תפילה כוללת כל לשונות ואופני התפילה.

והנה לפירוש תפילה מלשון התחברות, אין צריך לפרש למה נכללו בלשון זה כל אופני התפילה, שפשוט הוא שזהו ענין התפילה, דבקות המחשבה וכל רגשי האדם בבורא, וז"ל הרמב"ם (מו"נ ח"ג פרק נ"ב), הלא ביארתי לך שזה השכל אשר שפע עלינו מהשם יתעלה, הוא הדבוק אשר בינינו ובינו, והרשות נתונה לך אם תרצה לחזק הדבוק הזה תעשה, ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסיקהו תעשה, ולא יתחזק זה הדבוק רק בהשתמשך בו באהבת ה' ושתהיה כונתך אליה כמו שבארנו, וחלשתו תהיה בשומך מחשבתך בדבר זולתו,

ודע שאתה ולו היית החכם שבבני אדם באמתת החכמה האלקית, כשתפנה מחשבתך למאכל צריך או לעסק צריך, כבר פסקת הדבוק ההוא אשר בינך ובין השיי, ואינך עמו אז וכן הוא אינו עמך, כי היחס ההוא אשר בינך ובינו כבר נפסק בפועל בעת ההיא.

היינו שהדביקות בפועל להקב"ה היא כאשר מכוין מחשבתו אליו יתב'. ואם כן לשון תפילה הוא המבטא ביותר את מהותה של התפילה ותכליתה בדרך כלל, שכל חלקי התפילה עיקרם רק להגיע לענין הנפלא הזה של דבקות בהקב"ה. שגם כאשר האדם יודע ומכיר במציאות השם, שגם הידיעה עצמה היא מדרגה בדביקות, כידוע אצל בעלי עבודה שהאמונה היא דביקות, אבל עדיין אין זו דביקות מורגשת בפועל, ורק כאשר עומד לפני הקב"ה ומדבר אליו בנוכח, ונושא ונותן עמו, אז נהיה המעמד ההוא התחברות אמיתית ודבקות בפועל.

והנה להלכה נתייחדה בזה תפילת י"ח דהוי כעומד לפני המלך. וצריך לשים לב כמה דברים אלו הם פשוטים ומציאותיים, משל לאדם שמטפחת קשורה לו על עיניו ואינו רואה כלום מסביביו, ולוקחים אותו ממקום למקום, ואומרים לו עכשיו אתה במקום פלוני ועכשיו אתה במקום אחר, הנה חילוקי המקומות אינם ענין רגשי בלבד בלבד ונפשו, כמו במשחקי הילדים שסוגרים עיניהם ומדמים לעצמם עכשיו אני במדינה פלונית וכד', אלא מציאות היא שפעם נמצא כאן ופעם כאן כפי אשר מושכים אותו המובילים אותו. ואם יאמרו לו עכשיו אתה עומד לפני המלך, אין זה רק בכדי שיתרגש ויתפעל מחמת שמדמיין לעצמו מעמד זה שעומד לפני המלך, אלא היא מציאות גמורה שבאמת נמצא שם. שבשעה שהוא לפני המלך הרי שהמציאות היא כך לא רק מחמת ידיעתו והרגשתו, אלא מפני שכך היא האמת, שכאן הוא נמצא, וכאן נמצא המלך! ומה שעניו קשורות ואינו רואהו אין זה מגרע מהמציאות כלום. וממילא אם יבקש משהו עכשיו, אפילו אם הוא מצדו ישכח מקום המצאו, אלא ידבר לעצמו או לעומד על ידו כמסיח לפי תומו, הרי כיון שעומד לפני המלך ובמציאות המלך שומע אותו, ירחם עליו וימציא לו מבוקשו. ואם ח"ו יגהק או יפהק או שירוק על הרצפה, הרי עוד קודם שיספיק להתנצל ולומר לא ידעתי ולא הרגשתי

את עוצמת המעמד, כבר יתמלא חמה אחד המשרתים וקינא למלכו ויוריד את ראשו. וכך היא מציאות התפילה, שכאשר יהודי עומד בתפילה, הרי במציאות - נשתנה מקומו, והוא עומד לפני הקב"ה, ואין זה רק ענין של הרגשת הלב אלא כך היא המציאות.

ונמצא שדבקות זו שדבק בהקב"ה ע"י התפילה יש בזה שני אופנים, אופן אחד מה שמדבר בנוכח אל הקב"ה, וכמו שהבאנו מדברי הרמב"ם שמצב זה מביא לדבקות בפועל. והאופן השני כאשר מתפלל תפילת שמונה עשרה בעיקר, שאז היא עיקר הדביקות וכמו שנפסק בשולחן ערוך שהוא כעומד לפני המלך. והרי זה חסד נורא ומתנה מהקב"ה, שבין אם הוא מרגיש בין אם אינו מרגיש, מציאות היא שכח התורה תופסו ומעמידו לפני הקב"ה במציאות. והנה אם חבירו הצדיק והקדוש עומד עדיין בפסוקי דזמרה, ומכוין בהם כוונות עצומות ורואה עצמו שעומד לפני הקב"ה בדבקות וקירבה עצומים, וכמו שביאר הרמב"ם כנ"ל, ואילו הוא עומד בשמונה עשרה ומחשובותיו משוטטות ואינו מרגיש כלום, הרי אין הכי נמי מצד אחד יש קירבה מיוחדת לבעל דביקות הלב, אבל מצד שני יש מציאות של קירבת מקום, שבזה העומד בשמו"ע קירבתו יותר גדולה ויותר נמרצת מקירבת חבירו.

והנה להרגיש את זה צריך לאמונה, וכמו המשל הנז' לעיל שצריך אדם זה שעניו קשורות להאמין שאכן שמוהו במקום פלוני ובמקום אלמוני, וכן בתפילה, הרי אין החושים תופסים שינוי המקום, ועוד שעל כל מושג זה של עומד לפני המלך יש לנו הרבה קושיות ואי הבנות, וכגון - הרי מלא כל הארץ כבודו, ורבים כהנה. ולזה באה כאן מצות אמונה שכל דברי נביאים אמת, וגם מה שאין שכלנו יכול לתפוס כפשוטו אין זה גורע מהמציאות כלום. וכבר אמרו חז"ל דבר ה' זו הלכה, שהלכה היא נבואה גדולה מפי הקב"ה על מציאות אמיתית של כל מיני דברים שאלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרם, ובשו"ע בהלכות תפילה נאמרה ההלכה - שבתפילת י"ח הרי הוא כעומד לפני המלך!

ודומה תפילה ממש לבית המקדש, שהיו נשבעים במי ששוכן בבית זה, וזהו

התפסת שם השם ממש. ואמרו חז"ל (ברכות דף ס"ב), אמר רב ביבי אמר רבי יהושע בן לוי כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבת עינו שנאמר (מלכים א' ט"ו) והיו עיני ולבי שם כל הימים, ובתפילה נאמר גם כן אותו הלשון, בברכות דף כ"ד, הרק בתפילתו כאילו רק בפני המלך, ואם תפרש דהלכות אלו אינם כפשוטן אלא רק דברי רגש והתעוררות, הרי ביטלת כל התורה.

ועל כן עצם המעמד של תפילה צריך שיביא את האדם למורא גדול ושמחה עצומה, ויתענג בזה שהוא עומד ומתדבק בקב"ה במציאות, ואי אפשר להעלות הרגש זה על הכתב, שמי שהרגיש זאת אפילו פעם אחת יודע שזהו התענוג הנפלא מכל תענוגי עוה"ז. ואמרו חז"ל, א"ר איבו כשתהיה עומד ומתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לאלקים שאין כיוצא בו. וגם מי שאינו מרגיש בחוש את נוראות המעמד, אבל חייב הוא להאמין בשכלו שאמנם כך היא המציאות הפשוטה, שהוא עומד לפני הקב"ה.

ב.

אמנם אם נבאר תפילה מלשון משפט, הוא ג"כ ביאור נפלא על כללות ענין התפילה, והוא שענין התפילה הוא לשפוט האמת מה שהיא אמת לאמיתה. והנה יש אמת בעצם ויש אמת במקרה, וברמב"ם מבאר לשון הפסוק וה' אלקים אמת, שרק הוא יתברך אמת לאמיתת האמת, וביאור דבריו, שכל דבר הנמצא בעולם נמצא רק במקרה, שהרי יכול שלא יהא, וממילא מציאות כל דבר אינה אמיתית בעצם, אבל הוא יתברך נמצא בהכרח ולכן אמיתתו היא אמת בעצם, שהיא מציאות אמיתית מוחלטת שאי אפשר שלא תהא.

וז"ל הרמב"ם, ואם יעלה על הדעת שאין כל נמצאים מלבדו מצויים, הוא לבדו יהא מצוי ולא יבטל הוא לבטולם, שכל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם, לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם. הוא מה שהנביא אומר וה' אלקים אמת, הוא לבדו האמת, ואין לאחר אמת כאמתתו, והוא שהנביא אומר אין עוד מלבדו כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

[כז]

אין מזל לישראל

(שבת קנו.)

ושש' ¹ הא דכתי' אפינקסיה דר' יהושע בן לוי האי מאן דבחד בשבא יהוי גבר וכול', ודאמ' להו ר' חנינא פוקו אימרו ליה לבר ליואי לא מזל יום גורם אלא מזל שעה גורם, ודאיתמר ר' חנינא אמר מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל, או משום חכמה ועושר, ואו ² נמי להא דאמר רבא ³ חיי מזוני ובני לא בזכו ולא ⁴ בעבדין טבין תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, לא קשיא לן ⁵, אבל לראשון ⁶ רוב רבנן דאין מזל לישראל ⁷, ולדברי ⁸ רב יהודה אמ' רב ⁹ משום דאיסתייע מן ויוצא אותו החוצה, ופירש צא ממחיצת הכוכב, מכלל דכולהו אשוו דכי אין מזל לישראל

[כז] 1 אוצר הגאונים שבת ס"י תע"ז, עפ"י תג"ה ס"י ש"צ. בניגוד למיללער עמ' 259, ס"י תשע"א. ראה מבוא, עמ' 53. 2 = ואי. 3 מו"ק כ"ח. 4 מכאן עד 'טבין' ליתא לפנינו שם, אולם הוא מובן מן הענין והוא כנראה תוספת ביאור. 5 השואלים מתקשים במאמרי ריב"ל ור' חנינא, שאם הכל תלוי במזל הרי הדבר סותר לבחירת האדם, והוסיפו, שאין הם מתקשים במאמר ר' חנינא "מזל מחכים" וכו', שכן יש לפרש שאין המזל גורם אלא לענין מצב האדם, אם יהיה עשיר או עני, חכם או טפש, אבל אין המזל מכריח לענין מעשיו של האדם אם יהיה צדיק או רשע. אולם, הם מתקשים במאמרים הקובעים שגם מצבו הרוחני של האדם תלוי במזל, אי"כ איך נענש האדם על מעשיו הרעים, והרי מי שמזלו שיהיה גנב, מוכרח הוא בזה. וראה הערה הבאה. 6 הלשון מגומגם, וכפי הנראה ר"ל: אבל בראשונה נאמר (הרכבי). ואולי צ"ל: אבל להא שוון רוב רבנן וכו' - ראה הדעות בגמ' שבת שם. [ועוד יש לפרש "לראשון" היינו המימרות הראשונות בגמ' שם, מימרא דריב"ל ור' חנינא שהוזכרו בתחלת השאלה. וחזרו ואמרו, שבאמת רוב רבנן סברי אין מזל לישראל, אולם עדיין אין זה מיישב הקושיא, שהרי באומות העולם בודאי יש מזל. ש. ר], 7 ראוי לציין כאן בענין אין מזל לישראל: זוהר וישב ל"ד, תוס' שבת שם ד"ה אין מזל, שו"ת הרשב"א ח"א ס"י י"ט וס"י תרנ"ב, ובמיוחסות ס"י רפ"ה, וס"י רפ"ז, ח"ה ס"י מ"ח, ח"א, שו"ת זכרון יהודה ס"י צ"א, דרשות הר"ן הדרוש השמיני, ספר העיקרים מאמר ד פ"ד, פירוש האגדות למהר"ל שבת שם, חידושי הגדות מהרש"א יבמות נ., מהרש"א ותפארת ישראל סוף קידושין. 8 אולי צ"ל: וכדברי. 9 שבת שם.

לאומות העולם יש מזל. ואו¹⁰ הכי הוא, הרי הן מצויין¹¹ על הגזל ועל העריות ועל שפיכות דמים, ואם מזל יום או מזל שעה גרם לו שיהא גנב או זנאי או שופך דמים הרי הוא מתחייב והמזל גרם, קשיא לן הא¹². וכן ההוא מעשה דר' אלעזר בן פדת¹³ כי עאביד מילתא, יפרש אדונינו ויאיר עינינו דאמ' ליה קב"ה אפשר דמיתרמית¹⁴ בשעתא דמוזני, וכי באיפשר תליא מילתא¹⁵.

הכין חזינא דבעלי אצטגנינות החוזים בכוכבים¹⁶ הוּו תריין גוני. אית מינהון

10 = ואי. 11 = מצווין. 12 שאם המזל גורם לו שיהיה גנב או זנאי, איך נענש על הגזל ועל העריות. 13 תענית כ"ה. "רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא, עבד מלתא (הקיצו דם. רש"י) ולא הוה ליה מידי למטעם, שקל ברא דתומא (בן השום, צלע של שום. רש"י) ושדייה בפומיה, חלש לביה וניס, אזול רבנן לשיולי ביה חזיוהו דקא בכי וחייך ונפק צוציתא דנורא מאפותיה, כי אתער אמרו ליה מאי טעמא קבכית וחייכת, אמר להו דהוה יתיב עמי הקדוש ברוך הוא ואמרי ליה עד מתי אצטער בהאי עלמא, ואמר לי אלעזר בני ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא, אפשר דמתילדת בשעתא דמוזני, אמרי לקמיה כולי האי ואפשר (בתמיה, כולי האי עבדת ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיתרמינא בשעתא דמוזני. רש"י)... 14 לפנינו: דמתילדת. 15 השואלים הבינו בלשון "אפשר", שהדבר ספק אם יועיל, ונתקשו בזה איך ייתכן שמספקא ליה להקב"ה. 16 נראה שכוונת רבינו לומר, שהן דעות האצטגנינים, אבל יש חולקים. וראה פיה"מ לרמב"ם ע"ז פ"ד מ"ז שהאריך לדחות דבריהם, ובתוך הדברים כתב: "ממה שראוי שתדעהו, שהפילוסופים השלמים אינם מאמינים בטליסמאות... עד שהטובים החסידים מאנשי תורתנו חושבים שהם דברים אמיתיים אלא שהם אסורים בגלל התורה בלבד, ולא ידעו שהם דברים בטלים כוזבים שהזהירה מהם התורה כמו שהזהירה מהשקר... וזה, שהכזב הראשון הוא גזירת הכוכבים, אשר מוכח במופת בחכמה הטבעית ביטול הקדמותיה הראשונות, באומרם כוכב פלוני מזלו רע ופלוני מזלו טוב... ואלה הדברים כולם אשר בדו הצאבה אין מהם בפילוסופית יוון לא מעט ולא הרבה". מסתבר, שרבינו הכיר את דעות חכמי יון הפילוסופים, ולכן סייג דבריו, שאין הדברים הבאים אלא דעת האצטגנינים. ועיי פירוש הראב"ע הארוך לשמות ו: ג, ובאריכות שם ל"ג: כ"א [ומשם העתיק הרשב"א בתשובותיו ח"ה ס"י מ"ח [המצויין לעיל הערה 8], אע"פ שלא הזכיר שם אלא פרשת וארא]. שהאמין מאד בכח הכוכבים. ובדרך זו הולכים כל הראשונים המצויינים לעיל הערה 7. והנה דעות אלו מוקשות מאד, שהרי בפסוקי התורה מפורש שהצלחה תלויה כולה במעשי בני אדם. וזהו מה שדנו בו הראשונים הנ"ל. ונמצא ששיטת האצטגנינים בכלל, מוקשה הן מדברי התורה בשכר ועונש, והן

מאן דתאלי כל מילי במזל, ואמר אפילו תנודות שלאדם¹⁷ ואפילו רחשושי לבו¹⁸ תלויין במזל, ומן התם הוא דנאחתין להכא, ולפום מאי דאית התם האוי הכא. וכל עיסקי דארעא כמין מטבע שלשעות דר ונח להחתם¹⁹ ומזלות שמים כמין חותם שמכנים אותן וטובען בדיוקני שלו דלא מוסיף ולא גארע. ואילין לית בהון מאן דמודי בקב"ה²⁰, ומובדלין הן מדברים שלנו. ואית מנהון גנסא²¹ אחרינא דאמרין אדם עושה בחכמתו דברים שלא המזל גרמן, ויכול ברעתו לכוף מאי דגרם מזל. והוּו נמי תרין גווני, מינהון מאן דתאלי לה למילתא בנפשו שלאדם, ואמר שרוחו ונפשו שלאדם עליונית, וגוהר²² דילה ועיקרה למעלה מן הכוכבים והמזלות, ויכולה היא²³ ואף הוא יכול בכחה לשנויי מאי דגרים מזל. ומנהון מאן דתאלי לה למילתא ברבוננו שלעולם ברוך הוא, ואמר דברא ביה באדם יכולת לכוף מה שגרם לו מזלו. ובין להני ובין להני דהאי גנסא אחרון, כד גארים מזל חם אתי בעידניה²⁴, לאילין יכיל אדם למישתא מקראני²⁵ דמיצטנן בהון ולא חיים

משיטת חכמי הטבע. ונראה שזו כוונת רבינו באמרו להלן "השתא לכל מאן דאמרין שהמזלות גורמים איכא קושיי ואיכא פירוקיי", והיינו כפי שכתבו הראשונים והאחרונים המצויינים שם ועוד. ויש להוסיף מדברי הרשב"א בתשובתו הארוכה ח"א ס"י ת"יג בקטע המתחיל "ואומר אני כי מחסד עליון היה בתחלת הבריאה" וכו', שיש דברים שנבראו ואין אנו מבינים בדרך הטבע איך הם פועלים, וכן כוחות הכוכבים הם כמותם, אע"פ שאין אנו מבינים איך שייך דבר זה, וראה שם שהביא ראייה מן האבן השואבת (מגנט) ומן המצפן. אלא שהשואלים לא נתקשו אלא במאמרים שהביאו. 17 כלומר תנועות גופו ואיבריו. 18 לשון רחש לבי דבר טוב (תהלים מ"ה: ב). 19 הלשון קשה ומשובשת. אבל הכוונה היא שכל עסקי הארץ הם כגלמי מתכות - כאסימונים שאינם טבועים, והמזל הוא החותם שטובע באסימון את הצורה שלו, כך האדם אינו יכול לעשות דבר מעצמו ללא טביעת חותם המזל. 20 דהיינו שאינם מודים בתורה ומצוות שנצטוינו, כיון שאין האדם עושה דבר מעצמו ללא המזל. וממילא הם מובדלים מאתנו ומאמונתנו. 21 = ראה ערוך (ע' גנס): "ובוז משפחות (איוב ל"א: ל"ד) תרגי ובסיר גניסתא". כלומר שהוא לשון משפחה, וכ"כ במתורגמן ע' זה, וכנראה הכוונה כאן במובן של קבוצה, או שמשמעותו כמו סוג ומין, וכביטוי באנגלית: genus דהיינו מין. 22 בערבית ובפרסית: עצם (לויך הערה ה). כלומר: עצמו של דבר – מהותו. 23 כלומר: הנפש, שהיא מן העליונים ולמעלה מן המזל, יש בה יכולת לכוף את המזל. 24 כלומר: כאשר גורם המזל חמימות באדם, יש בכחו למנוע זאת כדלהלן. 25 משקאות קרים (הרכבי שם).

גופיה, ולאילין, מדקב"ה כד נחא קמיה לאצוליה ולמידחא מיניה, דאחי. וכן נמי לענין גנבותא וזניותא, בין להני ובין להני לא גארים מזל, אלא תאוה ותיאבון בעלמא²⁶, דהאוי כאינש דשקיקא דעתיה וכסיפא נפשיה ומיטרפא רוחיה לההיא גנבותא וגזלנותא או לההיא זניותא, ויכיל הוא למיכיפה לתאותו ולאיתגבורי עלה, וכגון יצר רע בעלמא היא, דאית זמנין שהוא מתגבר על האדם ומתגרה בו הרבה, ויכיל אדם למיכיפיה. השתא לכל מאן דאמרינן שהמזלות גורמין איכא קושיי ואיכא פירוקי²⁷. אלא לדילך דלא קשיא לך אלא לענין גנבותא וזניותא, דהא מחיבין בהו גוים ואשוו להו רובה דרבנן²⁸ שיש להן מזל, כבר פריקנא לך הדין קושיא דתאוה בעלמא הוא שגורם להם מזל ומגבר עליהן את יצרן ויכלין למידחיייה, דרחמנא שוי בהון חילא למידחיייה ולמיכיפיה. והא ר' חנינא גופיה דאמר מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל, שמעינן ליה דאמר²⁹ הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. להודיעך שבידיו של אדם היא.

ובין למאן דאמר יש מזל לישראל ובין למאן דאמר אין מזל לישראל, ממאן דאמרי מזל גורם, ההוא דגורם ליה מזאליה להתגבר עליו יצרו וצריך למיטרח ולמיסבל ניוול קשה במידחיייה, אית ליה אגרא נפישא קמי שמיא כד דאחי ליה, טפי ממי שלא גבר עליו יצרו כמוהו. וכלל מאי דגרים מזל לדבריהן של אלו, תאוה שיכול לדחותה הוא, כי הא דרב נחמן בר יצחק³⁰ דאהדרתיה אמיה אתליסר כלדאי³¹ ואמרי לה כולהו גנאבא הוי, רמאי עליה דמכסי רישיה ולא הוה שבקא ליה דמגלי רישיה, יומא חד הוה יתיב קא גרים תותי דקלא אפרחיה זיקא

26 כלומר, אין המזל מכריח את מעשיו, אלא אך גורם לו נטית הנפש לתאות זנות וממון, ובכחו להתגבר עליו בכח הנפש או בכח שטבע בו הקב"ה. 27 כלומר, השואלים לא נתקשו אלא במאמרים אלו שהזכירו, אבל באמת ישנן קושיות רבות, ויש עליהם תירוצים, ראה לעיל הערה 16. 28 כלומר, אפילו רובה דרבנן שסוברים שאין מזל לישראל, מ"מ בכך הושוו שלגויים יש מזל. [שכן לענין גוים סוברים כולהו רבנן שיש להם מזל]. 29 ברכות ל"ג: 30 שבת קנ"ו: 31 לפנינו בגמ' איתא רק: "דאימיה דרבי נחמן בר יצחק אמרי לה כלדאי". וכנראה גירסת רבינו "אהדריה אימיה אתליסר כלדאי" וכו'.

לגלימיה מיניה, סליק פסק קיבורא בשיניה. והאי כי מיכדי זו היא תאותו שטמונה בלבו תמיד, או³² לאו דכף נפשיה בטירחא רבה הוה האוי³³ גנאבא כי היכי דגרם לו מזל, אלא מיהו כבש את יצרו ומשל ברוחו. והכין מסקאנא דהא מילתא.

ודקא תמהת ממעשה דר' אלעזר דאמר אפשר דמתרמיא לך שעתא דמוזני. כיון שלא מגרימת מזל תמהת, דהא אמרת מזל מחכים מזל מעשיר, לא קשי לך, אלא תמהת מדקאמר אפשר³⁴, ואמרת וכי באפשר תליא מילתא. מאי תימהא אית בהון, מי קשי האי מדכתיב קרא³⁵ בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסרתו וג'³⁶. ועוד האי איפשר דהכא לאו במקום ספיקא ניהו כמאן דאמ' שמא או אולי, אלא השתא ליכא איפשר אילא או³⁷ מיתפך עלמא האוי אפשר³⁸ ועבידנא. משל לאדם שהוא מלמעלה ואחד מלמטה, אמר תחתון לעליון אסקו לוותך אמ' ליה עליון השתא כמה דליכא חבלא דמיתלית ביה ומדלינא לך מסיקנא לך לא אפשר דסלקת. או³⁹ מתקנינן חבלא ודאי האוי אפשר דסלקת מחתנא לך ומסיקנא לך. ודברים אלו לקושיא שלך⁴⁰.

32 = אי. 33 = מילולית: היה הווה, כלומר כך היה לולי היה כופה יצרו. 34 כלומר: אין אתה מתקשה בעצם הדבר שהמזל הוא הגורם למיעוט או ריבוי המזונות, אבל אתה מתקשה בלשון "אפשר", שכביכול מסתפק הקב"ה ואומר "אפשר". 35 צפניה ב: ג. 36 והרי מצינו בפסוק שהקב"ה ע"י נביאו מבטיח בלשון אולי. 37 = אי. 38 כלומר, משמעות לשון "אפשר" כאן אינה לשון ספק, אלא לשון אפשרות ויכולת, כלומר בלתי אפשרי לשנות את מזלך, ואין הדבר אפשרי אלא אם יתהפך העולם. ומביא רבינו משל לשימוש לשון אפשר במשמעות זו וכדלהלן. 39 = אי. 40 כלומר אלו דיים למה ששאלת, שהרי לא שאלת אלא ממאמרים אלו וכדלעיל, אבל קושיות אחרות שישנם בענין זה שלא שאלת אין צורך להשיב עליהם כאן.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ג סימן כו

בענין עין הרע ודאי יש לחוש אבל אין להקפיד הרבה כי בדברים כאלו הכלל מאן דלא קפיד לא קפדין בהדיה, כהא דמצינו בזוגות בפסחים דף ק"י. אבל איני רואה בזה שאשה צעירה שהוא כדרך העולם להתעבר שיהיה שייך עין הרע ואין להקפיד בזה. ובדבר הרמב"ם והמאירי ודאי לא יפלגו על הגמ' בדברים שחוששין לעין הרע אבל אין להקפיד כל כך, וגם רק בדבר שלא מצוי לפי דרך העולם שייך לחוש ולא לדברים מצויים. ידידו מברכו בכוח"ט, משה פיינשטיין

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף קז עמוד ב

והסיר ה' ממך כל חלי, אמר רב: זו עין. רב לטעמיה, דרב סליק לבי קברי, עבד מאי דעבד. אמר: תשעין ותשעה בעין רעה, ואחד בדרך ארץ. ושמואל אמר: זה הרוח. שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: הכל ברוח. ולשמואל, הא איכא הרוגי מלכות! - הנך נמי, אי לאו זיקא - עבדי להו סמא וחי".

שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רפג

תשובה לרמב"ן על ענין המנחשים והמכשפים ועניני החוזים בכוכבים.

עיינן כתבי רמב"ן שעוועל כרך א' דף שע"ח בית יוסף יו"ד סי' קע"ט תשובות הריב"ש סי' צ"ב ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' תי"ג/מה שנוהגין שאין נושאים נשים עד מלוי הלבנה באלו הארצות אינו ניחוש. אלא כשם שמושחין המלכים על המעיין דתמשך מלכותו כן עושין במלוי ולא בחסרון. וסימנא טבא הוא כדרך שמושכין יין בצינורות לפני חתנים ואין בו משום דרכי האמורי. ומה שאמרו אין שואלים בכלדיים, דבר ברור הוא משמעתא דפרק מי שהחשיך שהם בעלי המזלות החוזים בכוכבים כדברי בעל הערוך. והלשון עצמו ידוע שהם הכשדיים הקדמונים הנקראים צלדיב"ש בלשון חכמי הגוים והם שהתעסקו תחלה במזלות ושכתבו באותה חכמה ספרים. ובודאי משמע שאין האצטגנינות בכלל נחוש דמיבעיא ליה מנין/פסחים קי"ג/, ועוד דהא ר' חנינא סבר מזל מעשיר ויש מזל לישראל, ואף על גב דלית הלכתא כוותיה מ"מ משמע דלאו ניחוש הוא. ואלו שמנחשים בכוכבים דקתני לא באצטגנינות קאמר. ומה היא שמעתא דפרק מי שהחשיך נמי משמע דמותר לשמוע להם ולהאמין דבריהם. מאברהם שאמר נסתכלתי באצטגנינות. ומדר' עקיבא דהוה דאיג אמלתא דברתיה טובא. ולאחר שנצלה דרש משום צדקה נצלה ממיתה ממש. ש"מ מאמין היה בהם. ומעובדא דרב נחמן בר יצחק נמי/שבת קנ"ו/. אלא שפעמים הקדוש ברוך הוא עושה נס ליראיו לבטל מהם גזירת הכוכבים. והם מן הנסים הנסתרים שהם בדרך תשמישו של עולם שכל התורה תלויה בהם. לפיכך אין שואלים בהם אלא מהלך בתמימות שנאמר תהיה עם ה' אלהיך. ואם ראה בהן דבר שלא כרצונו עושה מצות ומרבה בתפלה. אבל אם ראה באצטגנינות יום שאין טוב למלאכתו נשמר ממנו ואינו סומך על הנס. וכסבור אני שאסור לבא כנגד המזלות על הנס. ובירושלמי דפ' במה אשה/שבת ו' ט'. ר' חונא הוה משתעי הדין עובדא. חד גיור הוה אסטרוולוגוס והוה מתעסק בסחורה של רידיים. חד זמן בעא מיפק. אמר כדון נפקין. חזר ואמר כלום אדבקית להדא אומתא קדישתא אלא בגין מיפרש

מן אליו מליא. נפק על שמא דרחמנא. כיון דמטא למכסח יהב ליה חמריה ואכליה. שבקה למדינתא. מאן גרם דיפול דהרהר. מן גרם ליה דאשתזיב דאתרחיץ בברייה. וגם זה בענין כך הוא לפי דעתו. שאם היה לו לשאול ולעיין באסטרונוגיא שלו. ולפיכך נתחסד ויצא ולא חשש לסחורה ונעשה לו נס ונצול מן המכסח כיון שעשה לש"ש = לשם שמים = ולגדור עצמו מן העבירה. אבל שאר בני אדם כיון ששמעו חוששין. ואותם שאין מתחילין בב"ד /פי' ביום ב' וביום ד' / מפני שאין מזל לבנה קל ואין מלאכה נגמרת בו כהוגן. ובגמרא נמי סבר הכי. מאן דבלבנה יהא סתר ובני. ובר מזל מאדים נמי קשה הוא. כמ"ד = כמאן דאמר = מזל יום גורם שהוא צומח. מ"מ אין דברים אלו מדוקדקים אפילו כפי אותה חכמה שלא מזל יום ולא מזל שעה גורמים אלא במבטי כוכבים של שנהא ושל אהבה. וכ"ש שאינו משנת חסידים. והרמב"ם ז"ל /הל' עכו"ם פי"א הל' ט' / כתב שכל העושה מעשה מפני האצטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו בעת שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה משום לא תעוננו. ועוד האריך לומר שדברי הבל ושטות הם. והמאמין שיש בהם ממש בכלל נשים וע"ה = ועמי הארץ = הם. ושמעתא כולה ליתא הכי. ועוד דאפילו בניחוש נמי לא משמע הכי מעובדא דרב עיליש /גטין מ"ה / . ובב"ר אמרו כי עוף השמים יוליך את הקול. זה העורב וכו'. ואלו דברים צריכים עיון ופירוש רב. מ"מ אל תדקדק עם בני אדם יותר מדאי. אבל אני צריך לבאר דעת רש"י ז"ל שפירש אין שואלים בכלדיים בעלי אוב. ואני תמה, וכי בעלי אוב מתמים תהיה, נפקא. בהדיא כתיב ביה שואל אוב וידעוני. וכן קשה מה שאמרו פרק חלק אין שואלים דבר מן השדים בשבת. ר' יוסי אומר אף בחול אסור. א"ר רב הונא הלכה כר' יוסי. ואף ר' יוסי לא קאמר אלא בשביל סכנה. הלא ענין שדים כשפים הם. העושה מעשה במיתה, והנשאל בהם באזהרה. ושמא דעת רש"י ז"ל לא לשאול בהם שיעשו מעשה ויגידו לו שאלתו כשואל אוב ודורש אל המתים. אלא שבעלי אוב עשו מעשה ושמעו ואחר כן בא זה ושאל מהם מה חדוש יש בעולם, שזה אין בו אלא משום תמים תהיה. ומהו שאמר אין שואלין דבר מן השדים. י"ל שכשפים נאסרו בתורה בעושה מעשה וכן בעלי אוב וכולן במיתה. אבל הנשאל בהן בבעלי אוב באזהרה. ובשאר מכשפים מותר דבעל אוב כתיב בקרא כי יהיה בהם אוב או ידעוני. וכתוב ושואל אוב וידעוני. אבל בכישוף מעשה כתיב ביה. אזהרה מעונן ומנחש ומכשף. מכשפה לא תחיה. ושואל לא כתיב ביה. הלכך כותי המכשף ישראל השואל בו אינו אלא משום תמים תהיה, ככלדיים. וראיתי בתוספתא דמסכת שבת /ח' י"א / גירסא אחרת. לוחשין על העין ועל הנחש ועל העקרב בשבת ואין לוחשין בדבר שדים. ר' יוסי אומר אף בחול אין לוחשין בדבר שדים. ולפי זה אינו אלא ללחוש להשביע שדים לצאת מן האיש כדרך בן תמליון /מעילה י"ז / . ורבי יוסי אוסר שמא יזיק אותו כשמוציאין אותו בע"כ. וכן כל כיוצא בזה. ומה שאמר /סנהדרין ק"א / שרי שמן מותרים מפני שמכזבין. זו היא הגירסא הנכונה לומר שאין להם השבעה שהם משחקים בפני אדם ומכזבים בהם ללעג ואינו בכלל כישוף כלל. ואני תמה מאד, כי שמעתי בבירור שמנהג אלמני"ו לעסוק בדברי השדים ומשביעים אותם ומשלחים אותם ומשתמשים בהם בכמה ענינים. וסבור אני שי"ל דמעשה שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד. כמו שאמרו בלטיהם אלו מעשה שדים. בלטיהם אלו מעשה כשפים. ופירש"י ז"ל מעשה כשפים ע"י מעשה תחבולה הם נעשים והם שאסרה תורה. אבל מעשה שדים שרי. וזהו דעתם שנהגו בו ועשו כמה מעשים. ובודאי פשוטי השמועות כך הם. ומעשה דבן תמליון ודגיטין /ס"ח / ודיוסף שידיא /ערובין מ"ג / ושאר מעשים בתלמוד ובמדרשי אגדה הן מטין. ע"כ תשובת רמב"ן ז"ל.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף ב

נהגו שאין מתחילין ואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה. הגה: ולכן נהגו ג"כ להתחיל ללמוד בר"ח, כי אף על פי שאין ניחוש יש סימן (סמ"ק סימן קל"ו). במה שאדם יודע שהוא כנגד המזל, לא יעשה ולא יסמוך על הנס, אלא שאין לחקור אחר זה משום תמים תהיה (דברים יח, יג) (תשובת רמב"ן סימן רפ"ו/רפ"ג) כמו שנתבאר.

טור יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט

קוסם כתב הרמב"ם זהו שעושה מעשה עד שיסום ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברים העתידיים להיות ויש שממשמשיין בחול או באבנים ויש שגוהר לארץ וצועק ויש שמסתכל במראה של ברזל או של עששית ומדמין ואומרים ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר ואחד הקוסם ואחד השואלו אסורין אלא שהקוסם לוקה והשואלו אינו לוקה אבל מכין אותו מכות מרדות מעונן זה האוחז העינים שמדמה כאילו עשה מעשה ואינו עושה כלום הלכך אין בו אלא איסור ואינו לוקה וכן המחשב השעות והעתים לומר יום פלוני ושעה פלוני יפה לצאת כתב הרמב"ם מעונן כגון אלו שאומרים באיצטגנינות יום פלוני טוב יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית חדש פלונית או שעה פלונית רעה לדבר פלוני ואסור לעונן אף על פי שלא עושה מעשה אלא שהודיע אותן הכזבים שהסכלים מדמין שהם דברי אמת וכל העושה מעשה מפני האיצטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו חוברי שמים הרי זה לוקה מנחש האומר פתי נפלה מפי או מקלי מידי או בני קורא לי מאחרי או שצבי הפסיקו בדרך או שעבר נחש מימינו או שועל משמאלו פי' באחד מאלו שארעו לו עושה ממנו ניחוש שלא לצאת אחריו לדרך או שלא להתחיל בשום מלאכה כי לדעתו לא יצלח וכן אלו ששומעין ציפצוף העופות וקול החולדה ואומר דבר פלוני יהיה או לא יהיה ו)או אלו שמנחשים בכוכבים לומר כוכב פלוני עולה אין טוב לצאת וכן אלו שאומרים אל תתחיל לגבות ממנו שחרית הוא מוצאי שבת הוא ר"ח הוא שאינו רוצה שיהיה תחלת עסקו בנתינת דבר מתחת ידו וכן אלו שאומרים שחוט תרנגול זה שקרא כעורב ותרנגולת שקראה כתרנגול וכן כל דבר שעושים לסימן אם יארע כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לא אעשנו כאליעזר עבד אברהם וכו'.

Shidduchim

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ב עמוד א

וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר: אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. איני? והאמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני! לא קשיא: הא בזוג ראשון, הא בזוג שני. ופרש"י זוג ראשון - לפי המזל. זוג שני - לפי מעשיו וקשה לזווגן לפי שאינה בת זוג.

שמונה פרקים לרמב"ם פרק ח

אבל הלשון הנמצא לחכמים, והוא אומרם: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" - הרי הוא אמת, ומכוון אל מה שזכרנו, אלא שהרבה יטעו בו בני אדם, ויחשבו בקצת מעשי האדם הבחיריים - שהוא מוכרח עליהם, כגון הזיווג לפלונית, או היות זה הממון בידו. וזה אינו אמת, כי זאת האשה, אם היתה לקיחתה בכתובה וקידושין, והיא מותרת, ונשאה לפריה ורביה - הרי זו מצוה, וה' לא יגזור בעשיית מצוה; ואם היה בנשואיה פגם - הרי היא עבירה, וה' לא יגזור בעבירה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד ב

ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים, שנאמר: ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה.

שו"ת חתם סופר חלק ז סימן לד

ונראה דאמרינן בש"ס זיווג ראשון מכריזין עליו מ' יום קודם יצירת הולד, אבל בזיווג שני הכל לפי מעשיו. והפירוש הפשוט הוא כמשמעו, זיווג א' היינו אשתו ראשונה וזיווג ב' היינו אשתו שניה. אבל שמעתי פירוש אחר, כמדומה לי בשם האר"י זצ"ל, דהענין הוא כך, כיון דידוע דאיתתא פלגא דגופא ואין הצורה שלימה כי אם עם אשתו ולכן בתחלת הבריאה נבראו דו פרצופים [ברכות ס"א ע"א], ואף עתה שחלקן הקדוש ברוך הוא, עכ"פ בשעת יצירה נבראת תיכף עמו בת זוגו שלא יהי' חסרון ח"ו בבריאת הבורא יתברך, ואז מזווגין לו כפי הנאות לו לגוף זה ובמזל זה כפי מזגו עזר כנגדו, וזהו נקרא זווג ראשון. אבל לאחר צאתו לאויר העולם והוא משתנה לכמה גוונים כפי בחירתו צדיק או רשע או בינוני, וטבעו משתנה ע"י מעשיו ממה שהיתה בעת הבריאה, גם זיווגו ישתנה כפי הנאות לו עתה, וזהו הנקרא זיווג ב', כך שמעתי.

לפי פירוש זה י"ל, כיון דלעתיד לבא יהי' עולם התיקון ויהי' הכל כמו קודם החטא, וכל אחד כתינוק שנולד דמי, יאות ליה זיווגו שהיה לו קודם צאתו אל העולם כיון שכך גזרה חכמתו יתברך שהיא נאות לבריאת גופו אם לא ישתנה. לפי זה לעתיד לבא אפשר שיקרה שיזדווגו שנים שלא היה בזה העולם כלל זה אצל זה, רק שקודם הבריאה היא היתה בת זוגו:

דרך ה' חלק ב פרק ז

בענין השפעת הכוכבים

א. הנה ביארנו בחלק ראשון, שכל עניני הגשמים - שרשם הוא בכחות הנבדלים. ואמנם, שם משתרשים הענינים האלה בכל הדרכים שצריכים להשתרש, ואחר כך צריכים ליעתק ולימשך אל הגשמיות בצורה שצריכים לימצא בה. והנה לצורך זה הוכנו הגלגלים וכוכביהם, שבהם ובסיבוביהם נמשכים ונעתקים כל אותם הענינים שנשתרשו ונזמנו למעלה ברוחניות אל הגשמיות פה למטה, ועומדים פה בצורה הראויה. ואמנם מנין הכוכבים

ומדרגותיהם לכל מחלקותיהם היו כפי מה שראתה החכמה העליונה היותם צריכים ונאותים אל ההעתק הזה שזכרנו. והנה נשפע מן הכוכבים כח הקיום אל העצמים הגשמיים שתחתיהם, שעל ידיהם נעתק ענינם מבחינתו למעלה בשרשים אל בחינתו למטה.

ב. ואולם, עוד ענין אחד חקק הבורא, יתברך שמו, בכוכבים האלה, והוא, שגם כן עניני מקרי הגשמים ומשיגיהם, אחרי שהוכנו למעלה, יימשכו על ידיהם למטה באותה הצורה שצריכים לקרות להם. דרך משל: החיים, העושר, החכמה, הזרע וכיוצא, כל אלה הענינים מוכנים למעלה בשרשים ונעתקים למטה בענפים בצורה הראויה על ידי הכוכב, וזה במחלקות ידועות ובקיבוצים מיוחדים שהוחקו להם, ובסיבובים ידועים. ונתפלגו ביניהם כל המקרים הקורים את הגשמים למיניהם, ונקשרו הגשמים כולם תחת שליטותם כפי סדריהם להתחדש בהם, כפי מה שיושפע מן המערכה, לפי הקישור שיתקשר בה כל איש ואיש.

ג. והנה נשתעבדו לזה הסדר כל בני אדם גם כן להתחדש בהם, כפי מה שיימשך להם מן המערכה. אמנם, כבר אפשר שתבוטל תולדת הכוכבים מכח חזק עליון מהם, ועל יסוד זה אמרו (שבת קנו א): "אין מזל לישראל", כי כח גזרתו, יתברך שמו, והשפעתו גוברים על הכח המוטבע בהשפעת המערכה, ותהיה התולדה לפי ההשפעה העליונה, ולא לפי השפעת המערכה.

ד. ואמנם, משפטי ההשפעה הזאת של הכוכבים גם הם מוגבלים, כפי מה שגזרה החכמה העליונה היותה נאותה, וקצת מדרכיה נודעים לפי סדרי המבטים, והוא מה שמשיגים הוברי השמים. אכן לא כל אמיתת סדריה מתגלית בזה, על כן לא ישיגו החוזים בכוכבים אלא קצת מהענינים העתידיים, ולא בשלמות, וכל שכן שכבר יש ביטול לתולדותם, כמו שזכרנו; ועל זה אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (בראשית רבה פ"ה ב): "מאשר", (ישעיה מז יג) - ולא "כל אשר".

אגרות רמח"ל-אגרת עט

שני סוגים בבת זוג

כי הנה כתוב "אלקים מושיב יחידיים ביתה" כו' וה"ס גדול. כי הנה ידענו לא כל א' נוטל את בת זוגו וא"כ ודאי הנשמות הן משרשים חלוקים, איך יתחברו? אך סוד הענין הוא כי מלבד השרש אשר לנשמות יש להם בית בסוד "מבית אביך" המפורש בר"מ פ' כי תצא יע"ש. ובהיות שתי נשמות ראויות להתחבר לצורך בחי' תיקון א' יבנה להם בית חדש, כי הוא עומד להתחדש לפי הצורך במלכות, וסודו "ויעש להם בתים", "בית יעשה לך ה'" (שמואל ב', ז, יא), והוא דבר יכול להתחדש אפילו שלא כסדר הנמצא כבר במאורות,

ולכן בית חדש ימציא הב"ה לנשמות האלה ובבחי' בית זה נמצא ביניהם חיבור וסוד זה "אלקים מושיב יחידיים ביתה". וקראם יחידיים, כי הלא יחיד בלא בת זוגו. אך יש אחרים שהב"ה רוצה לחבר בני הזוג ואז נאמר "מוציא אסירים בכושרות", כי כל א' מהם אסיר ואז צריך בכי ושירות כענין אוריה החתי ודדמי ליה.

Birthdays

תלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ג הלכה ח

ריב"ל אמר עמלק כושפן היה מה היה עושה היה מעמיד בני אדם ביום גינוסיא שלו לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיא שלו. מה עשה משה עירבב את המזלות הה"ד [חבקוק ג יא] שמש ירח עמד זבולה וגו'. וכתוב [שם י] נתן תהום קולו רום ידיהו נשא מרום ידיהו נשא [דף יח עמוד א] נתן תהום קולו.

טעם ודעת פרשת וישב

יום הולדת את פרעה (מ, כ)

בירושלמי ר"ה פ"ג מביא שהמכשפים דעתם שביום ההולדת הוא יום מזל טוב לאדם, ע"ש בפירוש קרבן העדה. אבל לעם ישראל לא מצינו שמחת יום הולדת.

ובזכרוני שב,,חתם סופר" מביא שבישראל יש לחוג יום המילה, אבל יום הלידה מוטב שלא נברא משנברא, ובמק"א יש סתירה בדעתו, ואין כעת בידי הספרים לעיין בהם.

חומת אנך איוב פרק ג

יאבד יום אולד בו וכו'. אפשר במ"ש המקובלים שהיום שנולד בו האדם מזלו בריא וחזק בכל שנה ובזה פירש גדול אחד מ"ש ולא זכר כי היא עת הלידה וכו' לכן איוב קלל את יום לידתו. גם אמרו בזהר הקדוש ע"פ ויקרבו ימי ישראל דכל הימים שסיגל בהם תורה ומצוות מתקרבין ומיחדים ואשר לא קיים בהם תורה ומצוות ועשה עבירות אותם הימים נדחים ויחנו בחסרו"ת. ואפשר שז"ש יום ההוא יהי חשך אל ידרשהו אלוה ממעל לבא במנין שאר הימים הטובים אשר הם מתוקנים במעשים טובים:

ר' צדוק הכהן מלובלין - דברי חלומות אות כ

(כ) ליל מוצאי שבת קודש וישלח. כי היום שהאדם נולד בו אז הוא בתוקף מזלו ואין לו לירא באותו יום בכל שנה משום דבר שיורע מזלו אז. ומה שאמרו בקידושין (ל"ח א) דצדיקים מתים ביום שנולדו היינו לפי שאצלם המיתה היא התרוממות מזלו ומעלתו שפושט לבוש שק הגופני ולובש חלוקא דרבנן הרוחני ליכנס לעולמות העליונים למעלה עליונה ליהנות מזיו השכינה. וכמו שביום לידתו ירד לעולם הזה לתוספות מעלה שעל ידי עבודתו בעולם הזה בתורה ומצוות ומעשים טובים הוא מגיע למעלה עליונה יותר ממה שהיה קודם. כן ביום המיתה מגיע למעלה עליונה עוד יותר דטוב יום המות מיום הולדו (קהלת ז', א') ועל כן הם מתים ביום לידתם דהוא יום התרוממות מזלם:

אבל מי שאין צדיקים שאין המיתה מיד ביומו התרוממות מעלה [שאף על פי שסוף שיגיעו למעלות בעד תורה ומצוות שעשו. כיון דמכל מקום צריכים מקודם לקבל עונש גם כן וחיבוט הקבר וצער מיתה אם כן יום המיתה עצמו צער גדול ואתרע מזליה הוא להם וכלשון חז"ל בכמה דוכתי ולא התרוממות] אין להם לירא ביום לידתם מן המיתה:

[ובהקיצה עלה במחשבתי שאפשר לומר דהא בהא תליא ורק לצדיקים שלידתם גרם להם התרוממות מעלה על כן יום הלידה הוא תוקף מזלם מה שאין כן מי שאין יציאתו מן העולם בלא חטא כביאתו לעולם דנמצא נוח היה לו יותר שלא נברא והיה נקי מהחטא משנברא. לזה אין יום הלידה התרוממות מזלו כלל ואם כן גם הוא יש לו לירא מהמיתה גם כן ביומו שגם לידתו היה לו השפלה ממדריגתו הקודמת ולא התרוממות. אלא שיש לומר זהו ברשעים גמורים שנח שנהפך שלייתם על פיהם ולא נוצרו. אבל הבינונים נהי דמצד החטאים קלקל עוד בלידתו מכל מקום אחר שיקבל עונש על החטאים ויצטרף ויתלבן מהם יש לו שכר הרבה מתורה ומצוות שסיגל בעולם הזה שיגיע בו למעלה עליונה שפיר הוי אצלו יום הלידה התרוממות ותוקף מזלו ולא ימות אז. ואף דגם מיתתו מצד זה יש בה מעלה שיגיע למעלה עליונה מכל מקום יום המיתה עצמו מיתה צער הוא לו כנזכר לעיל]:

בן יהוידע ברכות דף כח עמוד א

שם ההוא יומא זר תמני סרי שני הוא כ"ל צס"ד
דקדק לומר ההוא יומא ולא אמר ההוא זמנא
דאפשר הוה היום היום היום הלידה שלו והיה לו י"ח שנה
שלמים ולכך הלניח לעשות לו נס זה דידוע שיום הלידה
יהיה המזל של האדם חזק בו ומוללח על כן נוהגים
שכל אדם יעשה יום הלידה יום טוב לעצמו והא
דנעשה לו נסם שמנה פשר דארי הוורהא כנגד שנתיו
להורות שהוא לדיק גמור שכל י"ח שנהיו הם טובים
בלדקות והוא איש חי ע"ד מ"ש וזניהו בן יהוידע בן איש
חי קרינן חיל וכהיב חי:

בן איש חי שנה ראשונה פרשת ראה סעיף יז

יז. הזכר יתחייב במצות בן י"ג שנה ויום אחד, על כן ביום הראשון של שנת י"ד יתפוס האב את בנו בידו ויאמר ברוך שפטרני מענשו של זה, ויהרהר שם ומלכות בלבבו, וישתדל לעשות סעודה לאוהבים וריעים ויזמין בה תלמידי חכמים וירבה בסעודה ושמחה כיד ה' הטובה עליו, שמסעודה זו יהיה סניגוריא גדולה על ישראל שיאמרו מליצי יושר לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע ראה בניך כמה הם שמחים על אשר נכנסים בעול מצותיך,

וסעודה זו נקראת סעודת מצוה, והברכה הנז' בלי שם ומלכות ויאמר האב אותה בתוך הסעודה, והיושבים יברכו את הבן שיזכה לתורה ויראת שמים וקיום המצות, והגדולים שבקרואים יניחו ידיהם על ראשו ויברכו אותו בברכת כהנים, ואם יודע הבן לדרוש בד"ת ידרוש דבר בעתו מה טוב, ואם לאו ידרוש האב, ואם לאו ידרוש ת"ח אחד מן הקרואים. וטוב דהבן ילבש בגד חדש ויברך שהחיינו ויכוין גם על הכנסו באותו היום בעול מצות, ואם אין לאל ידו יברך על פרי חדש. וגם הבת ביום שתכנס בחיוב מצות אף על פי שלא נהגו לעשות לה סעודה, עכ"ז תהיה שמחה אותו היום ותלבוש בגדי שבת, ואם יש לאל ידה תלבש בגד חדש ותברך שהחיינו, ותכוין גם על כניסתה בעול מצות. **ויש נוהגין לעשות בכל שנה את יום הלידה ליו"ט וסימן יפה הוא וכן נוהגים בביתנו:**

צוואת התפארת ישראל נדפס בהמעין שנת תשל"א עמ' 37

ו. הנני מצוה לכם בני ובנותי שליט"א, שבכל חודש ניסן ובכל חודש אלול, או בכל אחד החודש הסמוך לו מלפניו או לאחוריו, יכתוב כל א' ממכם לכל א' ממכם דרישת שלום וברכת שמחת יו"ט, וכ"כ ביום הלידה של כל א', יכתבו לו כל אחיו ואחותיו שליט"א ברכת מז"ט, והנה יום הלידה של בני הגאון רב"י שליט"א הוא י"א מנחם, יום הלידה של בני רמ"מ שליט"א הוא בט"ו חשוון, יום הלידה של בני יעזר שליט"א הוא בט"ו כסליו, יום הלידה של בתי קילא תחי' לאוי"ט הוא בי"א טבת, יום הלידה של בתי גנענדל תחי' לאוי"ט הוא בר"ח אב לרחם, יום הלידה של בתי רבקה תחי' לאי"ט הוא בכ"ט טבת, ויום הלידה של בתי הענא תחי' לאי"ט הוא בו' חשוון, וכ"כ כשיחונן ה' לכל א' ממכם שמחה בביתכם. בחיתון מזרעכם שליט"א, או בהמלטת זכר, תודיעו לכל אחותכם שליט"א, וממילא משתמע שצריך שתשיבו כולכם בברכה לקול המבשר ואומר, ולא תשנו ח"ו מזה מיד, רק כשיש אונס גמור ח"ו.

שמואל בדורו עמוד נא

נאפוליונים זהב. מאז ידעו בני ירושלים את יום הולדת רבם, מאורם ומנהיגם. מיקירי ירושלים, ראשיה ועסקניה, היו באים לברכו באריכות-ימים, ובמלאת לו תשעים שנה בשנת תרס"ו החליטו ראשי

גנדי יוסף (שווארץ) סימן ד

אבל שהחיינו אינו מברך מהטעם שכתבנו. ומ"מ יודע אני שיש איוה אנשי מעשה שבכל שנה כשמגיע יום הולדת אותם שמהדין לברך שהחיינו על איוה פרי או בנד חדש אבל ברכה מיוחדת לא תקנו, ובאמת אין חילוק בזה בין השנה שהגיע

רמב"ן פרשת אחרי מות פרק יח פסוק כה

(כה) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ - החמיר הכתוב בעריות, בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות. והנה העריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ, אבל סוד הדבר בכתוב שאמר (דברים לב ח ט) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו' כי חלק ה' עמו וגו'. והענין כי השם הנכבד ברא הכל, ושם כח התחתונים בעליונים, ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות. וזהו שנאמר (דברים ד יט) אשר חלק ה' אליהם אותם לכל העמים, כי חלק לכולם מזלות בשמים, וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם, כענין שכתוב (דניאל י יג) ושר מלכות פרס עומד לנגדי, וכתוב (שם פסוק כ) והנה שר יון בא, ונקראים מלכים כדכתיב (שם פסוק יג) ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס:

והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו, וזהו שאמר (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתוב (ירמיה יא ד) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים, לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל. והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו, ולכך אמר (להלן כ כב) ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ, וכתוב (שם פסוק כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים, יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים, בתתו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו. והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות:

שו"ת שואל ומשיב מהדורה תניינא חלק ג סימן פז

בר"ח ניסן ה' ויקרא שנת תרי"ז הוגד לי שנדפס ספר שמו נוצר חסד על אבות ושם נדפס היתר על אשה קטלנית שאם היה לה בנים מבעלי הראשונים שלא אכפת לן והטעם ע"פ קבלה דעיקר החשש משום שהרוח מכשכש בקרבה וכל שיש לה בנים שוב אין הרוח מכשכש בה. והנה בסודם לא בא נפשי אמנם הוא כתב דלא תאמר שבאתי עליך מתורת חסידות אביא לך ראי' ממשנה מפורשת יבמות פ"ו בת ישראל שניסת לכהן תאכל בתרומה מת ולה ממנו בן תאכל בתרומה ניסת ללוי תאכל במעשר מת ולה ממנו בן תאכל במעשר ניסת לישראל הרי שניסת לשלישי וע"כ דליכא משום קטלנית כל שהיה לה בנים ומסיים שזה ראייה שאין עליה תשובה. וכשמעו זאת נבהלתי איך התיר קטלנית בדברים כאלו וראיתו אין ראייה דיש לומר דמתו בדבר או במפולת ובכה"ג שמבואר דלא שייך חשש קטלנית כמבואר באהע"ז סי' ט'. ובזה יש ליישב גם קושית הרלב"ח מהמשנה דפד"א ועיין בשו"ת אה"ז הח"ץ ז"ל סי' א' אמנם בגוף הדין הנה דברי הזהר לא יתכנו רק למ"ד מעיין גורם והרי אכן קי"ל דמזל גורם וגם דא"כ היה להש"ס לומר נ"מ זו ביבמות דף ס"ד וע"כ דליתנהו לדברים אלו. ולפענ"ד היה נראה דבר חדש דאם תסע לא"י אפשר דמותרת להנשא שם דהרי אכן קי"ל כהטעם שמזלה גורם והרי בא"י היא ארץ אשר ד' דורש אותה ואינו תחת המזל וכעין שאמרו דאם שהתה י' שנים ואח"כ הלך לא"י

דאין מונים שנים שבח"ל די ש לומר דזכות א"י תשתנה וה"ה בזה יש לומר דכיון דבמזל תלוי אולי בא"י דאינו עפ"י מערכת השמים והמזל כמ"ש הרמב"ן ושאר מפרשים דא"י אינו נמסר לשום שר ומזל רק עפ"י ד' וכ"כ השל"ה לפרש בפסוק התחת אלהים אני דהיינו אם אני יושב תחת אלהים דהיינו בא"י שאין שום ממשלה רק ד' לבדו וא"כ גם בזה יש לומר דהמזל לא יגרע בא"י כנלפענ"ד דבר חדש. ומעשה בא לידי בקטלנית שנסעה לארה"ק וחשבתי בלבי אולי תשא שם ואיש לא ידעה אם זו קטלנית ואמרתי בלבי כי יש לה היתר מה גם כי הי' לה בנים מבעל הראשון יש לצרף גם בזה ההיתר שכתב בנוצר חסד וע"כ העלמתי הדברים ועיין בכתובות דף מ"ג ע"ב משם יש סתירה ג"כ דאל"כ הוה מצי למתני בכה"ג כגון שהיה לה בנים מזה האחרון:

תלמוד בבלי מסכת מכות דף ז עמוד א

דתניא, רבי יהודה בן דוסתאי אומר משום רבי שמעון בן שטח: ברח מארץ לחוצה לארץ - אין סותרין את דינו, מחוצה לארץ לארץ - סותרין את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל.

נפש דוד דוד עמוד מא

אכן בכל לבי כעסתי על המברכים לברכני ליום הולדתי ולשמחני בו. ומרגלא בפי מעודי, שלא מצאנו שמחת יום הולדת בספרינו הקדושים, רק בלידת פרעה לבד, ודבר זה אינו לרוח עם קדוש המקובל אצלינו ונוח לו שלא נברא משנברא, ואם כן למה נשמח ביום הולדתינו, בטרם ידענו שהועלנו בבריאתנו, רק צדיקים יכולים לשמוח כדברי התוס' (ע"ז ה', א, ד"ה שאלמלא וכו'), אבל אנחנו מה חיינו מה מעשינו ומה צדקותינו. **

נפש דוד דוד עמוד לא

סה) בערב שבועות, לעת פנות היום, הדרתי להניח התפלין עד קרוב לשקיעת החמה כדין, למען תצא השנה במצוה (לאשר יום ראשון של עצרת הוא יום מולדתי לאריכות ימים ושנים טובים).

תשובות והנהגות כרך ה סימן שפט

זירוז לידה

נשאלתי אודות זירוז לידה שגורמים הקדמת לידה על ידי פעולות רפואיות הגורמות לצירים וליציאת העובר מוקדם, ובזמן האחרון ישנם רופאים המייעצים לנשים לאחר שכלו חודשי העיבור לפי חשבונם לקבוע זמן ולעשות אז זירוז, והנשים רגועות שידועות מעיקרא זמן הלידה.

והנה גדולי הפוסקים והמקובלים מתנגדים לזה בתוקף, ומובא בשם הקדוש האריז"ל שהכותב קמיע ליולדת המקשה לילד ומזרז לידת העובר גורם לו לעתיד מיתה טרם זמן הראוי לו ועלול לגרום לו ימים רעים, שורש התנגדותם הוא שאף שנראה לנו שזמן העיבור נגמר ומוכן הולד לצאת לעולם כפי ראות עינינו, הקדוש ברוך הוא הוא הקובע את הזמן הראוי, ואולי לא נגמר עדיין ועלול להזיק אחרי שנים הרבה, וגם ידוע שמזל הילד תלוי בזמן שעת הלידה ועלולים לשנות לרעה, ולכן יש למנוע את זירוז הלידה אלא אם רופא טוען שיש בזה נדנד סכנה. אמנם נראה דהיינו לפני שהתחילו צירי לידה, אבל כשרחמה החל להפתח כמו בהתחלת לידה, אז פועלים שיצא הולד, עיין תוס' (סוטה יא ב) פועה היינו לחש שלוחשים לאשה והולד יוצא כמו שעושים עכשיו באזני האשה, וכן הוא ב"בעלי התוספות" על התורה (שמות א' - ט"ו), ומשמע שכשהחל תהליך הלידה מותר לזרזו, ואף שעלולים להקדים בכך את שעת הלידה לא קפדין. ודברים תמוהין מצאתי בשו"ת "אגרות משה" (יו"ד ח"ב סימן ע"ד) שכתב שאסור לזרז לידה שכן הקדוש ברוך הוא ציווה לנו להוליד והבטיח שלא יהיה בזה סכנה כלל, שהעונש בשביל חטא עץ הדעת הוא רק בייסורי לידה ולא במיתה, אבל זה דוקא בלידה רגילה, אבל כשמזרזין את הלידה מוקדם מכפי שצריך להיות על זה אין הבטחה, ומכניסה האשה עצמה לסכנה, והדברים תמוהין, שבמציאות אנו יודעים ורואים אצל אלפי נשים שעשו זירוז ולא שמענו שהסתכנו. וע"כ נראה שאין בזירוז לידה איסור מן הדין, כיון שעלול להזיק לתינוק יש להמנע מכך, אבל אם הרופא סובר שיש חשש סכנה לאשה או לעובר, אז להיפך, מצוה לזרז ושומר מצוה לא ידע דבר רע, רק מביא ברכה כשנוהגין ע"פ ההלכה. ואף שהאשה טוענת שמייטבא דעתה ברופא מסוים שרוצה לזרז את הלידה, וישוּב הדעת חשוב מאד בפיקוח נפש, מכל מקום יש להסביר לה שלטובת הילד יש להמתין עד הגמר והיינו חבלי לידה, ונשים מבינות וממתונות כדן.

ליקוטי תורה פרשת בלק

דרך כוכב מיעקב:

ו) הוא שמכל ז' היכלות נחית, עד דמטי לחד כוכבא, ואותו (הטפה) היוצא מסוד היכל הרצון, נקרא כוכב. וזהו דרך כוכב מיעקב, דרך. הוא היסוד, שהוא הקשת הדורך חציו להוליד בנים, בסוד כחיצים ביד גבור. ומזה יוצאים ס' רבוא כוכבים, שהם נשמות ישראל ככוכבי השמים. והנה ז"א, עיקר יניקתו מאמא, כי מוחין דאבא אינם שייכין לו, רק לצורך יעקב. ולז"א ביעקב דר"ך, שעולה ס"ג וקס"א. ובישראל אמר וק"ם, שהוא מלוי קס"א. ופי' הדברים: כי יעקב עולה מיסוד דז"א, וכדי שיגיע יסוד ז"א להעשות דעת ליעקב, צריך הקמת ברית. ולז"א וקם שבט מישראל שהוא היסוד, ושבט גי' איש, כי יסוד ז"א נקרא איש. וביעקב אמר כוכב, כיון שם הויה, וכ"כ אותיות. וזו דרך כוכב יסוד יעקב, כי יסוד יעקב אינו כיסוד ישראל, רק כענין כוכב קטן.

אבן פרק א שלמה כה

ב עֶקֶר תִּיּוֹת הָאָדָם הוּא לְהִתְחַזֵּק תָּמִיד בְּשִׁבְרֵת הַמַּדּוּת.
וְאִם לֹא, לָמָּה לוֹ תִּיִּים?

ד כָּל אֶחָד צָרִיךְ לְגַדֵּר עֲצָמוֹ מִן הָעֲבֵרוֹת לְפִי טֵבַע מְזֻגוֹ,

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יד עמוד ב

תנו רבנן: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא: כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים! משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכל דרך פן תשבענו והקאתו. אחר קיציץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום. שאלו את בן זומא: מהו לסרוסי כלבא? אמר להם: ובארצכם לא תעשו - כל שבארצכם לא תעשו.

אברבנאל פרשת ואתחנן פרק ד

ואמנם אמרו וה' התאנף בי על דבריכם. הוא לדעתי כדמות קל וחומר ללמד את העם שראוי שיזהרו בכבוד השם יתברך ולא יחטאו כנגדו בעכו"ם ויפחדו מהעונש ויעשו ק"ו ממה שקרה אליו עליו השלום כי הוא בסבה קטנה התקצף בו השם יתברך וישבע לבלתי העבירו את הירדן. ולבלתי בא אל הארץ הטובה עד שמפני זה ימות בארץ הזאת ולא יעבור את הירדן. ואם זה קרה לו עם כל שלמותו כל שכן וכל שכן שיקרה להם מהעונש המופלג אם יחטאו לפניו. ולכן היה תכלית הדברים השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלהיכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך ה' אלהיך. רוצה לומר תמונת כל דבר מאותם אשר צוך ה' אלהיך שלא תעשה. כי באמת אם תעשון כן ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא. הנה אם כן לא באו הדברים האלה במקום הזה כדי להודיע שלא יעבור אל הארץ. כי אם ללמד שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. ולא יפחדו אל ה' ואל טובו. והותר בזה הספק הי"ב:

וכדומה לזה תמצא בדברי המשורר ע"ה שאמר (תהלים צ"ט) רוממו ה' אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא רוצה לומר שינהגו בו כבוד ושייראו מלפניו. והביא להם ק"ו ממרע"ה ומאהרן ג"כ בענין כהונתו ומשמואל הנביא ששלשתן היו בקוראי שמו. והיו קוראין אל ה' והוא יענם והיו משלמותם כל כך שבעמוד ענן ידבר אליהם לפי ששמרו עדותיו וחק נתן למו. אבל עם היות שהשם אלהינו אתה עניתם ואל נושא היית להם רוצה לומר כשהיו מתפללים לפניך על עונות עמם היית נושא להם בעבורם ועכ"ז היית גם כן נוקם על עלילותם רוצה לומר אם חטאו לפניך משה ואהרן או בני שמואל לא מחלת להם. אבל נוטר היית ונוקם על עלילותם. ומפני זה אני מיעץ לכם יראי השם יתברך וחושבי שמו. רוממו ה' אלהינו שתרומו ותשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' אלהינו. ואחרי פי' הכתובים על פשוטם אין ראוי להתעצל מביאור ענין המערכה השמימית והוראתה על האומה שהיא הספק הי"א אשר העירותי. ולא אוכל להמלט מלהרחיב בו המאמר באותו דרוש הגדול והעצום אשר הוא נוגע בחק האמונה ודרכי התורה מאד. ועם היות שהמקום הזה יאות אל הפי' ולא על החקירה בכמו הדרושים האלה. הנה להשלמת הפירוש יצטרך השלמת החקירה הזאת כפי שרשי התורה ודרכיה:

ואומר שענין הספק הוא. אם האומה הישראלית היא תחת המערכת השמימית וצבא השמים וכסיליהם האם מורים עליה הוראה הכרחית קיימת או אם היא בלתי מסודרות ולא משועבדת למערכות השמים. והככבים ממסילותם לא יורו ולא יחייבו מטוב ועד רע על כל אשר בשם ישראל יכנה. והנה כנגד הצד השולל ספקות חזקות:

ראשונה מן החוש. ולפי שאנחנו נראה החוזה בככבים יגיד לאדם מה שיקרה לו בפרטי עניינו כפי מצב המזלות והככבים במולדתו. ויודיעהו אם שנים רבות יחיה וכמה נשים ישא. ואם יוליד. ואם יהיה עני או עשיר. ובמה יצלח יותר. אין הפרש אם יהיה הנולד מבני אדום וישמעאל או אם יהיה מבני ישראל:

ושנית מן הסברא לפי שידוע הוא שהגרמים השמימיים פועלים בעולם השפל בתנועותיהם המתחלפות בהנעתם את היסודות והרכבתם והתמזגותם. ויכינו אותם בהכנות מתחלפות לקבל הצורות הטבעיות עד ששיבו קצת בני אדם מוכנים לקבל החכמה וקצתם לא. וישימו מהם מוכנים לנבואה מזולת קצתם. וישימו קצתם משתדלים וזריזים והם המוכנים לקנין הממונות וזריזות המדות והתכונות. והפועל הטבעי הזה הוא כולל בכל אדם יהיה מאיזה אומה שיהיה. כי כמו שהאש מחמם ליהודי לאדומי והמים מקררים. ככה הוא הענין בפועל הככבים שהם טבעיים:

ושלישית מן התורה. שאמרה בבריאת המאורות ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ ולמשול ביום ובלילה. וכמו שבענין הארץ אין ספק שישתוו הארצות והאומות כלם ככה הוא בענין הממשלה. וכתב הרמב"ן ז"ל דבר הממשלה הוא ענין אחר מזולת ההארה שהזכיר. יכלול מה שאמר תחלה והיו לאותות ולמועדים. כי יש להם ממשלה בארץ בשנויים אשר יולידו בה וכו'. ויתכן עוד שיהיה הממשלה כח אצילותם שהם מנהיגי התחתונים ובכחם ימשול כל מושל. והמזל הצומח ביום ימשול בזה. כענין שכתוב מונה מספר לככבים לכלם שמות יקרא. כי קריאת השמות היא ההבדלה בכחותם ולזה כח הצדק והיושר. ולזה כח הדם והחרב. וכן בכל הכחות בידוע באיצטגנינות והאורה והממשלה כפי טבעם א"א אלא שתהיה כוללת לכל העם הנמצאים וישראל בכללם:

ורביעית מהנביאים. אמרה דבורה אשה נביאה. (שופטים ה') משמים נלחמו הככבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא. מורה שתשועת ישראל היתה אז מסודרת ומחוייבת מן המערכה השמימית. גם מאמר הנביא (ישעיה מ"ו) יעמדו נא ויושיעך הוברי שמים החוזים בככבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך ודרשו רבותינו ז"ל בשלהי מ"ק מאשר ולא כל אשר. הורו בזה שהוראת המערכת השמימית היא אמיתית ומחוייבת אם לא שבעלי החכמה ההיא החוזים בככבים בלתי שלמים בה כי הם ישיגו ממנו דברים ודברים רבים יסכלו. וחמשת מן הכתובים אמר איוב (סימן ג') יאבד יום אולד בו והלילה אמר הורה גבר. ויתר הפסוקים שגלה בהם דעתו שהיו הדברים מסודרים ומחוייבים מהמערכה השמימית ומפני זה היה מיחס רעותיו אם ליום הלידה ואם לרגע ההריון. וששית מן דברי רז"ל וקבלתם אמרו במס' תעניות סוף פרק סדר תעניות ר' אלעזר בן פדת הוה דחיקא ליה שעתא טובא וראה בחלומו השכינה ואמר עד אימת אדבר ואיזיל בהאי דוחקא. והשיבו ניחא לך דאחרביה לעלמא והדר אבריה אפשר דנפלת בשעה דמזוני. הנה זה מורה שהעניות היה לו כפי מזלו ושעת מולדתו על פי המערכה אשר אין לו דרך להמלט ממנה מבלי שיחרב העולם. ובמועד קטן דף כ"ח פ' אלו מגלחין אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא. וכמו שהוכיחו מרבה ורב חסדא וידוע שג' הדברים האלה בני חיי ומזוני כוללים השלמיות הגופניים כלם. עוד אמר באותו פרק וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת. אמר הקדוש ברוך הוא לדוד שירה אתה אומר לפני על מפלתו של שאול. שאלמלא אתה שאול והוא דוד כמה דוד אבדתי מפניו. והיינו דכתיב שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני ופרש"י שאלמלא אתה שאול והוא דוד שנולדת אתה במזל שאול והוא במזלך. ובמס' בתרא פ' השותפין (דף ט"ו) בענין חכם

עדיף מנבי'. אמר אמימר תדע דהא גברא רבה אמר מילתא ומיתאמרא משמיה דגברא רבה כותיה אמר רבא מאי קושיא דילמא בני חד מזלא נינהו מורה שגם בענין ת"ת והדעות והסברות תלוי הדבר במזל. ומה אוסיף עוד להביא ראיות וסברות ע"ז מדבריהם ז"ל. והנה בסוף גמרת שבת דף קנ"ו דעת שפתיהם ברור מללו. כי שמה אמרו מאן דאתיליד בחמה יהא אכיל מדיליה ושתי מדיליה ורזוהי גליין ואי גנב לא מצלחומאן דאתיליד בנוגה יהא עתיר זנאי ומאן דאתיליד בככב יהא נהיר וחכים וספרא וכן זכרו משאר הככבים עד שאמרו דמאן דאתיליד בצדק יהא גבר צדקן. ואמר רנב"י צדקן במצות. ומאן דאתיליד במאדי' יהא אשיד דמא ר"ל שופך דמים או טבחא או מוהלא או אומנא עד שהיה מחלוקת בזה אם מזל יום גורם. או מזל שעה גורם. ובסוף הדברים א"ר חנינא מזל מחכים ומזל מעשיר ויש מזל לישראל. ועם היות שר' יוחנן ור' שמואל ור' עקיבא ורב נחמן בר יצחק אמרו שאין מזל לישראל. כבר פרש"י שם. שהיה דעת ר' חנינא באמרו יש מזל לישראל. שאין תפלה וצעקה משנה את המזל ושר' יוחנן סבר אין מזל לישראל. ושע"ז זכות משתנה מזלם לטובה. וכאלה המאמרים בדבריהם רבו מספר בענין המזל במקומות מהגמר' ולא הבאתי יותר מיראת האריכות. ומזה כלו יראה שהכחשת הוראת מערכת השמים באומה הישראלית בשלמיות הגופנים והנפשיים מהחכמה והצדק הוא דבר שאין לו מקום. כי הנה כל חכמי ישראל קיימו וקבלו זה. רל שהמערכה תעשה הוראה באומה הישראלית כמו בשאר האומות. אם לא שלדעת רבי יוחנן וחבריו על ידי תפלה וזכות תשתנה המערכה ההיא. וכמסכים לזה עצמו אמרו בהגדת נדה דף י"ב פ' כל היד. דרש ר' חנינא בר פפא אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו שנאמר והלילה אמר הורה גבר. נוטל אותה טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו רבש"ע טפה זו מה תהא עליה. חכם או סכל עשיר או עני. אבל צדיק ורשע לא קאמר. כדרבי חנינא דאמר ר' חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כ"א ליראה וגו' הנה התבארו הטענות אשר כנגד הצד השולל. ואמנם נגד הצד המחייב רוצה לומר שהאומה הישראלית היא תחת המערכת כבר ימצאו בה ששה ספקות גדולות:

ראשונה מן החוש לפי שענינו הרואות עניני האומה והצלחותיה שהם כפי ההשגחה ולא כפי הוראת המערכת. כמו שיעיר עליו ענין יציאת מצרים והנסים שנעשו שמה. ובפרט מהדבר אשר היה במקנה מצרים וממקנה בני ישראל לא מת אחד. ומהחשך שהיה למצרים ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. ובמכת בכורו שלבני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. האם אפשר שיהיה זה כפי כח המזל. ושעת המולד מכל אחד מהפרטים ההם וכן מעמד הר סיני וקריעת ים סוף וירידת המן. ושאר הדברים שנעשו באומה בהשגחה נפלאה:

ושנית מדרך הסברא התורנית והיא שאם היה האדם מוכרח במעשיו כפי מזלו ומן השמים יוכיחו אותו לרדוף אחר המצות או אחר העבירות. לא היה מקום לא לשכר ולא לעונש. ולא היה מקום לתורה האלהית ולמצותיה ולא לאזהרותיה אחר שאין דבר ביד האדם ובחירתו. כי אם כפי הגזור עליו מהמערכה השמימית וכפי שעת מולדתו. והנה הבורא ית' יעד בתורה בשמירת המצות על יעוד רבוי הבנים והעושר

והכבוד וטוב הפרנסה ותוספת העם ושאר ההצלחות. ואם היו הדברים ההם מפאת המערכת והמזל ולא בזכותא תליא מילתא. הנה תפול התורה בכללה ויאמר האומר שוא עבוד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו ויקשה מאד איך השלם רבא הסכים בדעת הזה בשילהי ד' כ"ח פרק אלו מגלחין בהיותו הפך פשוטי התורה. ור' חנינא גם כן שקבל שיש מזל לישראל בנדה פרק כל היד (דף י"ב) ושאינ תפלה וצעקה משנות אותו מה יעשו האנשים האלה שלמים הם אתנו ליעודי התורה ולמצותיה ולאזהרותיה:

ושלישית מן התורה באמרו כאן ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחווית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים אשר תחת כל השמים. ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה. וכן אמר בפ' נצבים וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם. אלהים אשר לא ידעום ולא חלק להם. והמאמרים האלה מורים בביאור נגלה שהאומה הישראלית אין עליה הוראה כלל למזל למערכה. ושבזה היה הבדל העם ומעלתו משאר העמים. וכמו שאמר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. עד שכתב הרב ראב"ע ז"ל. אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים דבר מנוסה. כי הש"י שם לישראל מעלה גדולה להיות הש"י יועצם ולא ככב להם. כי הנה ישראל נחלת ה' ע"כ. והרמב"ן ז"ל חזק דבריו אלה במקומות מפירושו. והפלא מרבא ור' חנינא. איך לא ראו הכתובים האלה. ואם ראו אותם מי יתן ואדע מה ישיבו עליהם:

ורביעית מן הנביאים. הנה ירמיהו ע"ה (סימן י') אמר. כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה. ואמרו ז"ל במ"ק סוף פרק אלו מגלחין (גם שבת ד' קנ"ו) וכו' אבל ישראל לא יחתו. ואם היתה המערכת כוללת לאומה הישראלית כמו לשאר האומות למה לא יחתו מאותות השמים. ובסוף הנבואה ההיא אמר לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ה' צבאות שמו. ואם היתה הוראת המערכת כוללת לישראל כשאר האומות. איך יאמר לא כאלה חלק יעקב ומה ענין היותו שבט נחלתו כיון שמשפטו בזה כשאר האומות. ואמר עוד (ירמיה יד) היש בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים יתנו רביבים הלא אתה הוא ה' אלהינו ונקוה לך כי אתה עשית את כל אלה. ואם היה המטר מתנועות הגרמים השמימיים. כמו שבארו חכמי הטבע ויורה עליו סדר המציאות. איך אמר ואם השמים יתנו רביבים ויחסוהו לשם בהיותו מפעל המערכת. ואין ראוי שנתפס באמרנו שהיתה מעלת האומה בשישנה הקדוש ב"ה את המזל לטובה כשירבו בזכות ותפלה כדעת ר' יוחנן וחבריו בפרק מי שהחשיך (שם) שזכרתי בפ' כי הנה ככה בעצמו מצאנו בענין נינוה עם היותה מכלל האומות אשר לא מבני ישראל המה. כי כאשר קרא הנביא עליה עוד מ' יום ונינוה נהפכת ושבו אל ה' וצעקו אליו הנה שנה הקדוש ברוך הוא המערכ' לטובה והצילם. ואין ספק שכן יהיה הענין בשאר האומות לפי שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה ובריה כאשר יעתר אליו:

וחמשית מן הכתובים. אמר דוד המלך ע"ה (תהלים נה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. ואמר גם כן (שם קט"ו) ה' זכרנו יברך יברך את בית ישראל וגומר יוסף ה' עליכם עליכם ועל בניכם ברוכים אתם לה'

עושה שמים וארץ. השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם גלה בזה שברכת בית ישראל ורובי בניהם אינו מן השמים כ"א מהש"י שהוא עושה שמים וארץ ושביד האדם ובחירתו כל מעשיו ואינם מחוייבים כפי המזל והוא אמרו והארץ נתן לבני האדם:

וששית מדברי רז"ל שהם אמרו בפ"ק דתענית מאותן ג' מפתחות שלא נמסרו ביד שליח שיש בהן מהבנים והפרנסה. ואם היה כל זה מפאת המזל. איך יאמר שלא נמסרו ביד שליח כי הנה המזל הוא שליח ה' ובמסכת אבות (פרק ג') אמר רבי עקיבא הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה. הוא היה אומר הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה וכו'. ובסוף הדברים אמר והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה. מורה מכל זה שהדברים כלם היו בבחירת האדם ושאינם מוכרחים כפי המערכה. כל שכן לאומה הישראלית שכל עניניה על פי התורה והמצוה. הנה נראה מכל זה שאין ראוי שנאמר שהאומה הישראלית מסודרת ונכנעת תחת מערכות השמים הרי לך בזה ב' צדדי החלוקה מערכה מול מערכה. ויש פני ההוראות לכל אחד מהחלקים מן החוש מן הסברא. מן התורה. ומן הנביאים. ומן הכתובים. ומן הגמרא:

וכבר חשבו אנשים מבני עמנו להמלט מן הספק העצום הזה. באמרם בשלהי פ"ק דר"ה (דף י"ז) כאן ביחיד כאן בצבור שנאמר כה' אלהינו בכל קראנו אליו. ומאשר הוקשה להם ענין חזקיהו שהיה יחיד ונשתנה גזרתו כמו שאמר הנבי יוסיף על ימיו אמרו שהמלך הרי הוא כצבור. אבל הדעת הזה איננו נכון לפי דעתי לפי שהיעודים האלה הם לצבור וליחיד גם כן. והנה ראינו שהאבות היו יחידים והושגחו בהשגחה נפלאה ולא נמסרו למערכה. ואמר הש"י לאברהם (בשלהי שבת) צא מאצטגנינות שלך. וחכמי הגמרא גם כן כפי ספור עובדיהם ומעשיהם אין ספק שהיו מושגחים בהשגחה נפלאה. כל אחד ואחד בפרטיותו ולא היו נעזבים למערכה. ובעלי הדעת הזה אולי לא הרגישו בגנותו כי הנה ענינו באמת הוא שהש"י אינו משגיח בפרטים כי אם בכללים. והיא הסרה גדולה אשר דבר הפלוסוף עליו במאמר י"א מספר ב"ח. ויתחייב מזה הדעת הסרה הזאת. לפי שאם אמרנו שהיעודים התורניים אשר עשו יסודם וענינם ההשגחה האלהית הם בכללים ושאינם כפי הפרטים כי אם במזל תליא מילת'. הנה א"כ סלקנו השגחת הש"י מן הפרטים. ובכמה מן המקומות למדתנו התורה ונביאים והמדברים ברוח הקודש שהשגחתו ית' תדבק בפרטיות כאשר הם ידבקו בו אמר בשיר של פגעים (תהלים צא) יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן. שהוא האיש הדבק באלהיו. כי הוא יצילך מפח יקוש וגו' באברתו יסך לך לא תירא מפחד וגו' לא תאונה אליך רעה וגומר. ובסוף הדברים אמר כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו וגו'. אורך ימים אשביעהו וגו'. וזה ממה ששורה שההשגחה האלהית תדבק בפרטים כמו שתדבק בכללים:

ואחרים התיירו הספק הזה באמר' בשלהי פרק ד' דראש השנה כאן בארץ כאן בחוצה לארץ רוצה לומר שבהיותם בארץ היו מושגחים בהשגחה פרטית בהיותם בארץ מיוחדת אל ההשגח' האלהית. ולא היה

המזל שולט בהם כמו שבא ביעודי התורה ובהיותם בגלות חוצה לארץ בהסת' פנים היו נכנעים תחת המזל. ולזה חשבו שנטה דעת הרמב"ן. וגם זה בלתי נכון אצלי לפי שפועל הככבים ביסודות ובמורכבים מהם גם כן תהיה בארץ כמו בחוצה לארץ. ורבא כשאמר בשלהי פ' אלו מגלחין דף כ"ח בני חיי ומזוני לאו בזכות' תליא מילתא אלא במזלא תליא מלת'. לא אמר זה בהיותם בח"ל כי אם בכל מקום שיהיה. גם מה שאמר בשבת מאן דאתיליד בכך יהיה כך לא היה זה תנאי בח"ל ולא בארץ. ולא נזכר בדבריהם בכל המקומות אשר דברו מהמזל. ההבדל היה מהיות' בארץ או חוץ ממנה ואם היו מכוונים לתנאי הזה היה ראוי שיאמרו בדבריהם משנחרב בית המקדש האי מאן דמתיליד בכך יהיה כך. או מאז היו בני חיי ומזוני במזלא ולא בזכותא. אבל נתנו גזרתם מוחלטת וזהו ממה שיורה שכולם דברו כפי טבע המציאות הכולל בין בארץ בין בח"ל. אף כי הם עצמם קבלו שאף שיהיו ישראל בגלות אינם בהסת' פנים ולא סרה מעליהם ההשגחה האלהית כמו שאמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם. ונאמר עמו אנכי בצרה. ולכן אמרו בשלהי מגילה ומכילתא פרשה ט"ו גלו למצרים שכינה עמהם. גלו לבבל שכינה עמהם. וזה כלו מורה שאף בהיותם בח"ל לא נמסרו למערכה השמימית. ולא סרה מהם השגחת הש"י. כי הוא היה הרועה והמציל אותם:

ואנשים אחרים מחכמינו רצו להתיר הספק הזה (ר"ה ד' י"ז) באמרם. כאן כשעושין רצונו של מקום כאן כשאין עושין רצונו של מקום ר"ל שבהיות' בלתי עושין רצונו של מקום. אז נעזבים אל המערכה שתמשול עליהם הן לטוב הן למוטב ונסתייעו בזה ממה שארז"ל במסכת סוכה דף כ"ט סוף פ"ב ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע כו'. לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם מפני שהם מונין ללבנה. והם מונין לחמה. ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אינם מתיראין משום דבר. שנאמר ומאותות השמים אל תחתו. כי יחתו הגוים מהמה. גוים עכו"ם יחתו. אבל ישראל לא יחתו. והדעת הזה הוא סעיף מסעיפי הדעת הקודם וישיגהו ההפך ממה שהשיב אליו. לפי שדבריהם אשר גזרו בהוראת המזל כמו שזכרתי הם כפי טבע המציאות הכולל. כי הם ספרו שפעל הגרמים השמימיים בשפלים הוא כפעל היסודות במורכבים באיכותיהם. ואם שיהיה האדם עושה רצונו של מקום. לא יחדל מקבל הפועל הטבעי לטובתו. כאלו תאמר רבוי הבנים ושפע הפרנסה ואורך החיים אם יחייבם המזל עליו. וגם בהיותו לדעתו אם לא ינצל ממנו על דרך נס. כאשר נצולו חנניה מישאל ועזרי' מכבשן האש על דרך פלא. ולא נאמר מפני זה שהאש היה שורף בטבעו לכל אדם. אף כי העובדא שבאה במועד קטן. מרבא ורב חסדא שהיו שניהם צדיקים גמורים. ואחד מהם היה מוצלח בעושר ובבנים והאחד בהפך כל זה. ומזה הוכיחו שבמזלא תליא מילתא. יסתור הדעת הזה סתירה רבה. לפי שיראה ממנו כי גם בהיותו עושה רצונו של מקום היה מוכה ממכת המערכה. ומה שאמרו במסכת סוכה סוף פ' לולב הגזול אינו סותר לזה כי שם אמרו שלקות המאורות תעשה הוראה מחויבת. ושהלבנה תור' על האומה הישראלית אבל כשישראל עוש' רצונו של מקום אינם מתיראים משום דבר. והוא אמת לפי שהם צבור וינצל מרעת המערכה בדרך נס וע"י זכות ותפלה. וכבר

זכרתי שגם בזה ישתתפו האומות כמו שיראה מענין ננוה. ונשאר אם כן הספק במקומו במה היתה תועלת האומה הישראלית ומעלתה על שאר האומות בענין המערכת:

והנה ראיתי מחכמי הקבלה זצ"ל שהעמיקו הדברים בשם מזל ופירשוהו על ספירה מהספירות ואמרו שלזה כוון רבא באמרו במזלא תליא מילתא על אותה ספירה שנקראת מזל. אבל שהדברים ההם יושפעו עכ"פ מהשגחת הש"י באמצעות אותה ספירה. ומי יתן ואדע כפי דרכם זה מה יהיה ענין אמרו לאו בזכותא תליא מילת'. כי הפעולות האלהיות המגיעות באמצעות הספירות העליונות הם מפאת הזכות. ועוד שאיך יסכים זה אל העובדא שזכרו מרבא ורב חסדא שהיו שניהם צדיקים. ואם היה המזל כח הספירה למה לא היו שניהם עשירים וזקנים ובעלי בנים. ואף גם זאת שיפרשו זכות ומזל הנזכר בדברי רבא על הספירה. מה יעשו לאותה סוגיא אשר בסוף מסכת שבת שזכרתי. האם יפרשו ג"כ שבתאי. וצדק. ומאדים. וחמה. ונוגה. אשר זכרו על הספירות. ואיך יפרשו מה שאמרו שם מזל יום גורם מזל שעה גורם ושאר הדברים שבאו שמה שא"א שיפרשו כ"א כפי פשוטם. ובפרט אמרם יש מזל לישראל ואין מזל לישראל. האם נאמר כל זה על הספירה בהיותם מאמרים סותרים. ע"כ אמרתי אני אל לבי אין לי עסק בנסתרות. ובדרכי הקבלה לא הלכתי והיא רחוקה ממני. אבל כפי הסברא בפשוטי הכתובים ומאמריהם ז"ל אבחר דרכי בתשובת הספק הגדול הזה. ישמע חכם ויוסף לקח:

הנה כפי אשר יראה לי בתשובת הספק הזה. ראוי שתדע שההוראות השמימיות נשער בהם עתה כפי העיון הזה ב' מינים מההוראה. המין הא' הוא הוראת המערכת באישים בכל א' וא' בפרט כפי שעת מולדתו או כפי שעת ההריון כפי דעות בעלי החכמה היא. וענין ההוראה הזאת שהמזלות כלם והכוכבים ממסלותם הם מתנועעים תמיד בגלגליהם וכפי מה שיהיו בשעת ההריון או בשעת הלידה אם במעל' הצומחת ואם במצב שאר המזלות הי"ב כלם והכוכבי' ממקומותיהם ומצביהם ומבטיהם אלו עם אלו תהיה ההוראה על המתהווה או על הנולד מהתכונות שיהיו בו או מהדברים שיתחדשו עליו. ולכן נקראת ההוראה הזאת מערכה לפי שהיא כפי הערך והיחס שיש למזלות ולכוכבים אלו עם אלו באותה שעה ונקראת ג"כ מזל. לפי שענינו תלוי בתנועה השמימיית ולהיות הוראתם כפי אותה התנועה והמרצה יקראו בשם מזל שהוא מלשון יזל מים מדליו. ולא אאריך בביאור ענין המערכה הזאת לפי שאיני מאנשי זאת המלאכ' כי לא למדתי חכמת התכונה. גם כי זה מספיק כפי הענין בזה המקום. ויש מין אחר מההוראה והיא כפי מזל א' וככב אחד מיוחד לאומה מן האומות ועיר מהערים ממונה עליו לפי שהקדוש ב"ה כשברא העולם נתן כח לעליונים על התחתונים ומנה על כל אומה ואומה עיר ועיר מזל וככב אחד מיוחד בשמים לא ישתתף בהוראה היא זולתה מהמאורות ולא זולתה מהערים. וכמו שאחז"ל פ' ט"ו בשמות רבה שהיה מזל טלה שולט על המצריים. ומזל אריה על בבל. וכמו שכתבו חכמי התכונ' שעקרב הוא מזל בני ערב הישמעאלי' וקשת הוא מזל פרס וגדי הוא מזל הפלשתים. ובתולה הוא מזל אדום ואחרים אמרו שהוא מאזנים. וכתב הראב"ע ז"ל בפירושו לספר דניאל שההוראה הזאת תקרא בדברי התוכניים המערכת הגדולה. ושהמזלות והכוכבים האלה הממונים על האומות הם השרים שזכר דניאל

שר מלכות פרס. שר מלכות יון. ויותר נראה שקרא שרים אל השכלים הנבדלים המניעים אותם. והם שנקראו גם כן מלכים. כמו שאמר ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס ונקראו אלוהות. כמו שאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' וארז"ל בשמות רבה פרשה ט' אין הקדוש ב"ה נפרע מהאומה עד שיפרע מאלהיה תחלה שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה. לפי שהאל ית' הוא סבה עליונה לכל המלכים ההם. אמרה תורה כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים. ודרז"ל במכילתא שהוא אלוה גבוה על כל המלאכים ואדון על כל הגרמי' השמימיים שהם אדנים על השפלים. והנה ב' המינים מההוראות האלה. נבדלים זה מזה בהבדלים עצמיים. כי הנה המין הראשון הוא לפרטים כפי שעת ההריון או הלידה לכל אחד ואחד. והמין השני מההוראה הוא בערך האומה בכללה. ועוד שהמין הראשון הנזכר הוא לכל אדם יהיה מאיזה אומה שיהיה כי תמיד תהיה ההוראה עליו כפי שעת ההריון או הלידה. אמנם המין השני מההוראה הוא מיוחד לאומה מהאומות ולעיר מהערים ולמחוז מהמחוזות לא ישתתף בו אחר. ועוד שהמין האחד מהוראת המערכה. הוא הכנה להוראת השנית כי כפי מה שיקבל הנוול מהמערכת בשעת מולדתו יושפעו עליו משר האומה אשר לו. ועוד שהמין הראשון מההוראה שתעש' המערכ' בהריון או בלידה בפרטים תבטל מפני ההוראה השנית הכוללת. וכמו שכתבו התוכני' שהגזרה הכוללת תבטל הפרטית. ולכן בבא רעב או דבר בעיר מהערים או ימותו הנמצאי' שם עם היות הוראתם הפרטית מורה על אורך החיים לפי שההורא' הכוללת לאומה או לעיר תבטל הפרטית. והוא ענין אמרם ז"ל (גם רש"י שמות י"ב כ"ב) במכילת' פרשה ח' משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע. ומשני מיני ההוראות מהמזל האלה אין ספק שההוראה השנית אשר כפי האומה ועיר או המחוז. עם היות שכל האומות יש להם שר מלמעלה. האומה הישראלית אין מזל ולא ככב ולא שכל נבדל ממונה עליה כי אם הסבה הראשונה יתב' מבלי אמצעי. ועל זה נאמר ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הככבים כל צבא השמים ונדחת והשתחווית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך אותם. אמר שלא אמר זה על ההורא' הפרטית שיעשה המזל על האדם בשעת ההריון או בשעת הליד' כי בידוע היה שבעבור זה לא יבאו אנשים לעבדם כיון שאחרי אותה ההורא' הראשונה לא ירעו וגם היטב אין אתם. וההוראה הראשונה כבר היתה אין להם יכולת לשנותה. אבל אמר זה על המין השני מההוראה שלהיות שרי מעל' משפיעים על אומותיהם ומצליחים אותם אולי יבואו בני ישראל לעבדם ככל הגוים בעבור שייטיבו עמם. וכמאמר הנשים המקטרות. ומאז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל. הנה בעבור זה הודיעם ית' שישראל אינם תחת ממשלת המזל כפי אומתם כי לקחם הש"י לנחלתו והוא המשפיע עליהם לא שר אחד. ולכן יהיה בלתי ראוי שיעבדו לשום מזל ככב או שר. וזהו עצמו מה שאמרו בפרשת נצבים אלהים אשר לא ידעום ולא חלק להם. ומפני זה בערך אל עובדי עכו"ם נקרא הש"י אלהי האלהים. ובערך ישראל נקרא לבד אלוה. או אלהי הארץ לפי שאינו משפיע בעובדי עכו"ם כי אם על ידי סבה רחוקה אלהי האלהים. אבל בישראל הוא משפיע קרוב בלי אמצעי ולכן הוא אלהים או אלהי הארץ וזה ענין והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. וכתוב והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים. ואמר אני ה' אלהיכם כי בערך ישראל יהיה אלוה. רוצה לומר מנהיג ומשפיע קרוב

לא אלהי האלהים כי אין בהשפעתו מנהיג אמצעי. וזה טעם אלהי נכר הארץ. כי אותם האלוהות הממונים על האומות הם נכרים בא"י ובלתי ממונים עליה. ובספרי אמר ואין עמו אל נכר. שלא תהא רשות לשרי עובדי עכו"ם לבא לשלוט עליכם. ובמדרש איכה אמרו מאי דכתיב חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו. בשעה שחלק הקדוש ברוך הוא את עולמו לא"ה. כל עכו"ם ועכו"ם בחרה אלהיה. יש שבחרה למיכאל ויש שבחרה לגבריאל. ויש לשמש ויש לירח. אבל ישראל לא בחר אלא הקדוש ב"ה שנאמר כי יעקב בחר לו יה. אמר הקדוש ב"ה אתם בחרתם אותי ואני אבחר בכם. שנאמר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו וענין הבחירה הזאת מבואר. ובפרקי ר' אלעזר אמרו על פסוק בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם. שבדור הפלגה באו שבעים שרים לפני הקדוש ברוך הוא והפילו גורלות על עובדי עכו"ם ונפל גורלו של הקדוש ברוך הוא על ישראל שנא' כי חלק ה' עמו. הנה ביארו שהשרים העליוני' כל אחד מהם ממונה ומשפיע על עובדיו. ושהקב"ה הוא המשפיע על ישראל ולא שר אחר. עד שיעד הנביא שבזמן הגאולה ישפיע הקדוש ברוך הוא על כל האומות בפרט ויסיר כחות שרי האומות כלם. והוא אמרו אלהי כל הארץ יקרא. רוצה לומר שלא יקרא אז אלהי האלהים דרך סבה רחוקה כי אם אלהי כל הארץ סבה קרובה בהנהגתה. וכבר העיד הרמב"ן על זה האמת. והוא עצמו דרך הראב"ע שכתב כמו שזכרתי דבר מנוסה הוא וכו' שהש"י שם לישראל מעלה גדולה להיות הש"י יועצם ולא ככב להם. כי הנה ישראל נחלת הש"י שזה כלו נאמר על המין השני מהוראת המזל כמו שזכרתי. ואין להקשות על זה ממה שנאמר בספר דניאל (י' כ"א) מיכאל שרכם. כי הנה לא אמר שר ישראל. כמו שאמר על שר מלכות פרס. שר מלכות יון. כי אם שרכם. אשר הכונה בו כמו שפירש הרמב"ן שר משרת לבקש רחמים. לא שר מלכות וממשלה. והוא שר צבא ה' שבא אל יהושע להלחם ביריחו וענין זה הוא שלפי שהיו ישראל בגלות ואף ה' חרה בהם ושרי האומות היו כנגדם. לכן מלאכי שלום מר יבכיון. ומיכאל וגבריאל מהשרים היושבים ראשונה במלכות צעקו חוצה להליץ בעד ישראל לפני המקום לא להיותם שרים ממונים עליהם. כי אם לפי שנכמרו רחמיהם עליהם בעת צרתם. והאות המורה על זה שהדברי' האלה שאמר ואין איש מתחזק עמי בכל אלה כי אם מיכאל שרכם. לא אמרם מיכאל כי אם גבריאל המלאך הדובר בו הוא אשר אמרו ומורה שהמלאך המדבר היה המליץ העקרי על האומה. ושלא עזרו שר אחד במליצתו נגד שר האומות כי אם מיכאל השר המדבר בעדם והוא אמרו (שם) והנה מיכאל אחד השרים הראשונים בא לעזרני. הנה אם כן מיכאל לא היה השר הממונה על העם שאם היה כן היה הוא הקודם במליצה. ואתה רואה כי גבריאל היה קודם אליו בזה. וזש"ה אחר כך גם כן (שם) ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך. רוצה לומר שעמד להליץ טוב עליהם. וכל זה עשה הראב"ע בפירושו לספר דניאל עם רלב"ג כפי קשיו עם כי לא הגיעו אל הסבות אשר זכרתי:

הנה התבאר מכל זה שהאומה הישראלית אינה נכנעת למזל כפי ההוראה השנית. ושהש"י הוא המשפיע עליה מבלי אמצעי. לא שר מזל וככב ולכן היו עניניהם בהשגח' על צד הפלא ולא כפי המערכה והיו מצות התורה ואזהרותיה לצורך רב לפי שבהם יתרוצו לפניו יתברך. כמו שאמר אם בחקותי תלכו ואת מצותי

תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם. ר"ל שהוא בהשגחתו יתן מטר על פני ארצם אף על פי שכפי הבנת הדברים הטבעיים ותנועות השמים לא יבא ולזה עצמו מסכים מה שאמר הנביא (ירמ' י' ב') ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה. שדבר מן המין השני הזה מהוראת המערכת על האומ'. ועליו אמר לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ה' צבאות שמו. רוצה לומר שהם היו מיוחסים להשגחתו ולא להוראת השרים העליונים. וזה ענין היש בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים יתנו רביבים הלא אתה הוא אלהינו ונקוה לך כי אתה עשית את כל אלה. רוצה לומר שכאשר לא יעלו אידים מן הארץ ולא יתילד המטר. לא יוכלו השרים העליונים להוריד המטר על אומותיהם בארצותם לגוייהם. לפי שהנהגותיהם והשפעותיהם מסודרות כפי המנהג הטבעי. אמנם הגבוה מעל גבוה יתברך הכל בידו כחומר ביד היוצר. ומבלתי היות חמר מוכן למטר ימטיר על הארץ בעתו. לפי שפעולותיו הם כפי רצונו ואל זה עצמו כיון המשורר באמרו (תהלים נ"ד כ"ה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך ואמר יברך את בית ישראל. להגיד שעובדי עכו"ם הם ברוכים ומושפעים משריהם שהם נבראים כמו הם. אמנם ישראל הם ברוכים מהש"י שברא שמים וארץ כי השמים שמים לה' לכל אשר יחפוץ יטם. והארץ נתן לבני האדם כפי בחירתם. וזה גם כן ענין המפתחות שלא נמסרו ביד השליח שהם כפי המין השני מההוראה אשר זכרתי. ולהיות זה כן א"ר עקיבא שלא יחוש האדם למזל השולט על האומ' כי איננו שולט על ישראל והם בחירי' במעשיהם ומונהגים מהש"י. וזהו אמרו הכל צפוי והרשות נתונה. והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה. הנה בארתי שהצד האחד מצדדי החלוק. והוא שהאומ' הנבחרת אינה תחת המזל הוא אמת. ושש הטענות שעשיתי עליו יתנו הצדק האמנם הוא כפי ההורא' הזאת השני מהמזל:

ואמנם כפי המין הראשון מהוראת המזל שזכרתי אומר מפרטי האומה הישראלית שהם תחת המזל ושכל ישראל במולדתו תורה ותחייב עליו המערכה. כמו שתורה על כל נולד מיתר האומות כי כמו שהיסודות הם כוללים לכל האומות. כן הגרמים השמימיים כוללים את האומות כלם לא ימלט מהן איש. ונודה בזה לטענת הנסיון ולטענת הסברא ולדברי הנביאים. ממה שנאמר בסיסרא שרוע מזלו של סיסרא. והשגחת הש"י בישראל עזרו בחרבנו. וזה היה דעת איוב שהכל כפי המזל בתולדות האדם מן המין הזה. ואמנם דעת רז"ל המקיימים הדעת הזה מהמזל והוראת המערכת גם כן הם מזה המין. תראה זה מבואר בענין רבי אלעזר בן פדת בשלהי סדר תעניות לפי שבביאור אמרו שלא נולד בשעתא דמזוני ובמאמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכות' תליא מילתא וכו'. בשלהי מועד קטן דף כ"ח מבואר גם כן שלא דבר כי אם כפי שעת המולד ולכן אמר שלא בזכותא תליא מילתא. לפי שהילד ביציאתו לאויר העולם אין בידו לא זכות ולא חובה אבל הענין תלוי כפי שעת ההריון או הליד' וכמו שהוכיח מרבא ורב חסדא. וכן ענין דוד ושאלו היו כפי מזלם בלידה. והסוגיא אמר במסכת שבת תורה על זה בביאור כי שם עשו הבדל אם מזל יום גורם ואם מזל שעה גורם. רוצה לומר אם תהיה השעה הראשונה כפי שעת ההריון או כפי שעת הלידה. ואין ספק שהיה דעת רבי חנינא שהיתה ההוראה כפי עת ההריון ולכן אמר הוא עצמו בהגדת נדה פרק כל היד שהמלאך מביא הטפה לפני הקדוש ב"ה וכו'. וביאורו עוד ענין המעלה הצומחת באמרם מאן

דאטיליד בכך הוי כך. והית' סברת ר' חנינא שמזל מחכים ומזל מעשיר ויש מזל לישראל כפי ההוראה ההיא. כי אין להמלט ממנה (שבת קנ"ו) ור' יוחנן וחבריו אמרו שכבר יוכל להמלט ממנה בצד מן הצדדין וסבה מן הסבות וכמו שאבאר אם כן בזה המין מהוראת המזל צדק מאמר האומר שהאומ' הישראלית היא תחת המערכה והמזל. וצדקו השש טענות שעשיתי עליו:

האמנם אם הוראת המזל מהמין הזה על כל איש ואיש מבני ישראל היא מחוייבת והכרחית ולא תשתנה בצד מהצדדים. או אם יפול בה השנוי והבטול. הנה ראוי בזה להיטיב בו העיון כי נמעדו בזה רגלי רבים מחכמי אומתנו. ואומר שדעת חכמינו הקדושים ז"ל בהוראת המזל בפרטי האומה בנוי הוא ומיוסד על ד' יסודות עמודי התורה והאמת. והנני מפרש אותם אחד לאחד כאשר עם לבבי ואכריע ואגלה מדבריהם היותם ז"ל מסכימים עליהם:

היסוד הא' שהמערכה לא תורה על מעש' המצות והעבירות כלל. כי הם מבחירת האדם ופעולת נפשו ואינם מפועל המזל. כבר בארו זה באמרם ז"ל בפ' כל היד המלאך הממונ' על ההריון מביא הטפה לפני הקדוש ברוך הוא ואומר מה תהא עליה חכם או סכל עני או עשיר. אבל צדיק או רשע לא קאמר שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ומפני זה לא תלה רבא במזל כ"א בני חיי ומזוני. ולא דבר מהצדק והחסידות או החטא. כי זהו בכלל יראת שמים וכבר כתב הרב ראב"ע ז"ל בספר המולדות כאשר זכר הדברים הכוללים המבטלים ההוראות הפרטיות אמר שם בדרך הח'. וככה הבוטח בה' בכל לבו ה' יסבב לו סבות ולו נתכנו עלילות להצילו מכל נזק שיש במולדו. ע"כ אין ספק כי הצדיק יותר שמור מהמשכיל בדיני המזלות כי פעמים ישתבשו עלינו דיניו כענין שאמר (ישעי' מ"ד) משיב חכמים אחר ודעת' יסכל. והנה אשרי מי שלבו תמים עם ה' אלהיו ע"כ. ולפי שבאות' סוגיא ממסכת שבת אמרו האי מאן דמתיליד בנוגה יהא עתיר זנאי. ומאן דאטיליד בצדק יהא גבר צדקן. ואמר רב נחמן בר יצחק צדקן במצות. ומאן דמתיליד במאדים יהא גבר אשד דמא או טבח' או מוהלא. לא נחה דעתו של ר' חנינא בזה לפי שהמערכה לדעתו לא תורה על ענין המצות והעבירות שהם מפעולות הנפש שאינם תחת המזל ולכן נאמר שם מיד ור' חנינא אמר מזל מחכים ומזל מעשיר. רוצה לומר שאין הוראת המזל כ"כ כוללת כמו שאמר הוא עצמו בענין הטפה לא בדברים שהם מכלל יראת הש"י. ועם היות שאמר מזל מחכים ומזל מעשיר הוא הדין בהפכם שידיעתם אחת:

היסוד הב' גם באותם הדברים שתורה המערכה אינה פועלת ולא מחייבת אותם בהכרחי כ"א שתתן הכנה לנולד לקבל אותם הדברים אם ישתדל עליה' ויתחברו בו הסבות הצריכות וההזמניות כפי הצורך. וכבר ביאר החכם בטענה הו' אשר במאמר הד' לאלהיות שהגרם השמימי לא ישלים פעולותיו רק במה שיכין בני אדם והביא למשל כל זרע זרוע אשר יזרע. וכן אמר אריסטו בספר המדות מאמר ג' פרק י' כי המזל אינו שליט להכריח את האדם במעשיו לא לטוב ולא לרע ובזה האופן לא תהיה המערכה השמימי' מבטלת הבחירה. ולא יהיו תכליות הדברים נתלים במזל והמעש' המביאים אליהם בבחירה. כי הוא מה

שלא ירצה השכל בלי ספק. אבל המערכה תתן ההכנה לדברי' ובחירת האדם תתן להם התכלית וההשלמה. וכבר יורה ע"ז בדבריהם ז"ל מה שאמר מאן דמתיליד במאדים יהא גבר אשד דמא או טבחא או מוהלא או אומנא. מורה כי אינו בהכרח שיהא שופך דמים אבל שיהיה הכנה במזג. ויש בכח האדם על פי שכלו והורות המלמדים הטובים. לשנות רוע ההוראה וההכנה היא ולהשתמש ממנה בדבר שלא ירע ולא ישחית לשום אדם כטבחא. או שיועיל לרפאות הגופים כמו אומנא. או שיוסיף עוד תועלת אנושי למצות הש"י כמו מוהלא: עד שאמר רבה אנא הואי במאדים ולא הוינא לא אומנא ולא טבחא ולא אשד דמא ולא מוהלא. להכריח מזה שהמערכ' לא תפעל דבר. והשיבו אביי ומר נמי עניש וקטיל'. ר"ל בהכרח דבר מה עשתה המערכ' בך. ואותה ההכנה כפי שלמותך נשתמשת ממנו בדבר טוב ונאות להעניש אותם שהם עוברים על דבריך. הנה התבאר שאף לדעתם ז"ל היתה הוראת המערכת ההיא ופעולת' הכנה בנולד מתיחסת אל אותם הדברים או אחרים ממינם לא זולת זה:

היסוד הג' הוא שהוראת המערכ' כפי המולד היא הוראה פרטית. והוראת ההשגח' על האומה היא כוללת והוראה הכוללת תבטל הפרטית. וזה ענין מאמר הנבי' שיאמר על בבל (ישעי' מז) יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים החוזים בככבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך. כי לפי שהיו בוטחים בהוראת המערכת שהית' עליהם לטובה. הודיעם הנבי' שכאשר תבא עליהם צרה וצוק' על צד העונש מפאת ההשגח' תבטל הוראת המערכ' ההיא ולא יצדקו דברי הוברי שמים החוזים בככבים לא מפני שהיו מכזבים במשפטם כ"א לפי שהוראת ההשגחה העליונ' תבטל הוראת המערכת ההיא. ואחשוב שלזה כיון ר' חנינא בר פפא באמרו בנדה פרק ב' שאותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונוטל אותה טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לפניו טפה זו מה תהא עליה. ואם היה הדבר כלו תלוי במזל. איך יאמר שהמזל שהוא המלאך הממונה שזכר ישאל לפניו יתברך טפה זו מה תהא עליה. כי זה מורה שבזכותא תליא מילתא ולא במזלאל בהפך מה שאמר רבא בענין בני חיי ומזוני. אבל היתה כונת המאמר שהוראת המזל איננה מחוייבת ושכבר תבטל כפי הרצון האלהי וההשגחה העליונה. ולכן בדרך משל אמר שאותו מלאך הממונה על ההריון או מזל נוטל אותה טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא ושואל ממנו יתברך טפה זו מה תהא עליה. כלומר שבידו יתברך היה לבטל הוראתה או לקיימה. ושלא ישאל דבר על צדיק ורשע לפי שזה מפעל הנפש ואינו מהוראת המזל אם יתקיימו או יתבטלו על פי השגחתו יתברך:

היסוד הד' הוא. שמלבד מה שתבטל הוראת המזל הפרטית מפאת ההשגחה האלהית על האומה בדרך כולל ומסודר כפי היעודים התוריים הנה כבר תבטל גם כן על ידי תפלה וזכות מהאדם הפרטי. כי היכולת האלהי הוא משנה הטבעים כלם בהשגחתו ואין דבר עומד בפני התפלה והזכות. הלא תראה שנצבו כמו נד נוזלים המים ולא ירדו כפי טבעם בתפלת משה. ופתחה האדמה את פיה ובלעה את קרח בתפלתו גם כן. ונצטן האש ולא שרף כפי טבעו לחנניה מישאל ועזריה מפני זכותם ותפלתם. וסגר פום אריותא ולא חבלו לדניאל. ובאלה רבים מהדברי' הטבעיים שלא יפלו פעולותיהם הטבעיות בהשגחת הש"י מפני תפלת החסידים. ועל זה נאמר (משלי כ"ט) ובוטח בה' ישוגב. ואמר כי בי חשק ואפלטוהו

אשגבהו כי ידע שמי רוצה לומר אפלטו ואשגבהו מרע' המערכה זהו היסוד האמתי המקובל באומה ואין פוצה פה ומצפצף כנגדו. אבל חשב רש"י ז"ל שאינו מחוייב לדעת קצת רז"ל. כי הוא פירש מאמר רבי חנינא בשבת שאמר יש מזל לישראל שאין תפלה וצעקה משנות את המזל ואולי יחשוב שהיה רבא גם הוא מזה הדעת בענין חיי בני ומזוני כיון שאמר במזל תליא מילתא ולא בזכותא תליא מילתא. ושיהיה זה גם כן דעת רבי אלעזר בן פדת במסכת תעניות (ד' י"ז) כיון שאמר ניחא לך דאחרביה לעלמא והדר אברייה אפשר דנפלת בשעת' דמזוני. אבל חוץ מכבודו נראה לי שאין פירושו בזה מסכים אל האמת. והנני מוכיח מאותם המאמרים כלם אשר זכרתי שלא כווננו בהם ולא באחד מהם הדעת הזו. אם בענין רבי אלעזר בן פדת שאתה לא תמצא שהתפלל על דוחק שעתו ולא קבלו הש"י אבל היה ענינו שהוא הי' סובל דוחק שעתו כדי שעקר שכרו יהיה שמור לו לע"ה. כי היה דעתו ששכר מצות בהאי עלמא ליכא ומפני זה לא היו חסידים הראשונים חוששים לתאוות הגשמיות כי אם לנפשיות. ולהורות על זה אמר רבי אלעזר שראה בחלומו שכינה וששאל לו על דוחק שעתו. ואמר ליה ניחא לך דאחרביה לעלמא והדר אברייה אפשר דנפלת בשעת' דמזוני ולא אמר אחרביה לעלמא על כל העולם בכללו. כי אם על גופו של רבי אלעזר שנקרא גוף האדם עולם קטן. וכפי הוראת המזל בשעת בריאתו היה מוכן ללמוד אבל לא לעושר. ולכן שאלו אם היה רוצה שיחריב מזגו וטבעו ויתן לו הכנה אחרת ואולי שישתמש ממנה בדברים אחרים ועכ"ז אולי שלא יעשיר. כי ביד האדם להשתמש מהכנתו באופני' מתחלפי' כמו שזכרתי ור' אלעזר אמר שלא היה חפץ בזה. אבל שאל אל השכינה לעלמ' דאתי מאי יהבת לי. ר"ל מאחר שאין שכר בזה העולם מה יהיה בעולם הבא. והשיבהו השכינה יהיבנא לך תליסר נהרוותא דמשכי אפרסמא דמענגת בהו. ירמוז בזה לתענוג הנפש ומעלתה והשגותיה בהפרדה מן הגוף. ונתפייס בזה רבי אלעזר בן פדת שלא התפלל על דוחק שעתו. הנה אם כן מהמאמר הזה לא יצא לנו שתהיה הוראת המזל הכרחית ושלא תשתנה ע"י תפלה וצעקה. ואמנם מאמר רבא בני חיי ומזוני. עם היות שאמר לא בזכותא תליא מילתא. כבר ביארתי דעתו שהוא שלא יבאו הדברים האלה בתחלת הבריאה מפאת ההשגחה כי אם שהיתה התחלתם בבריאת האדם כפי המזל לא כפי הזכות כי עדיין איננו בידו. ואמנם אחר הוראת המזל בתחילת הבריאה לא יכחיש רבא שעל פי צדקה וזכות יתרבו הבנים והחיים ותיטב הפרנסה. והראיה על זה מאותו המאמר עצמו אמר בסופו הני תלת מילי בעאי מקמי שמיא תרתי יהבו לי וחדא לא יהבו לי חכמתיה דר"ה ועתרי' דר"ח יהבו לי ענותנותי' בר רב הונא לא יהבו לי. הנה העיד שהתפלל על העושר ועל החכמה עם היות' תלוי' במזל ונתנו לו בזכות תפלתו. ואמנם הענותנות לא נתנו לו לפי שהוא מכלל יראת שמים שהיא בידי אדם ואינו בהערכה. כמו שיאמרו צדיק ורשע לא קאמר:

ואמנם במסכת שבת שאמר רב חסדא מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל. ורבי יוחנן אמר אין מזל לישראל. לא כווננו ולא עלה על לבם מה שפי' רש"י ז"ל כי הנה כפי פירושו שניהם מודים כי יש מזל לישראל בהוראת המערכה עליו אם לא שאמר רבי חנינא שאותו מזל לא ישתנה על ידי תפלה וצעקה ורבי יוחנן אמר שישתנה המזל ההוא על ידי תפלה וזכות. הנה אם כן לא היה במחלוקת אם יש מזל

לישראל. או אין מזל לישראל. כי אם בלבד אם ישתנה המזל על ידי תפלה וזכות או לא ישתנה. והיה אם כן ראוי שיאמר רבי חנינא מזל מחכים ומזל מעשיר ולא ישתנה ע"י תפלה וזכות. ור"י אמר ע"י תפלה וזכות ישתנה המזל ואיך יזכור הגמרא בענין מחלוקתם מה שניהם מוסכמים עליו שהוא יש מזל ולא יזכור מקום המחלוקת ועצמותו שהוא שנוי על ידי תפלה וזכות ואיך יאמר רבי חנינא שר וגדול בישראל מאמר מגונה כזה שעל ידי תפלה וזכות לא ישתנה המזל. כי הנה הנפש האנושית תוכל לבטל גזרת המערכת אף כי היכולת האלהי על דרך נס האם תהיה הוראת המערכת יותר מחויבת והכרחית משרפת האש כפי טבעו. ואם היה שמפני זכות ותפלת חנניה מישאל ועזריה נתבטל כח האש ולא פעל כפי פעולתו הטבעית המחוייבת כפי צורתו. איך אם כן תהיה הוראת המזל שהיא חלושה ומסופקת יותר לאין שעור בדברים האלה יותר חזקת הרושם עד שיאמר ר' חנינא שלא תוכל להתבטל על ידי תפלה וזכות. ואם טעה רבי חנינא ונתן תפלה לאלהים. היה לו לבעל הגמרא להשיג עליו ולומר שרא ליה מריה לרבי חנינא כמו שאמר בפרק חלק דף נ"ט שרי לה מרי לר' הלל וכל זה ממה שיורה שפירוש רש"י בזה אינו נכון ומחווה. ושלא עלה על לב רבי חנינא להכחיש שיתבטל המזל על ידי תפלה וזכות אחרי אשר השמים שמים לה' והכל בידו כחמר ביד היוצר. אבל ענין המחלוקת בין החכמים האלה לדעתי זה הוא. שדעת רבי חנינא היה שמזל מחכים מזל מעשיר וזה לא בלבד באומות כי גם בישראל. כי עם היותם תחת הנהגת ההשגחה יעשה ההורא' הזאת כפי המולד כי כמו שישראל יתפעלו מהיסודות ואיכותיהם עם היותם מושגחים ככה יתפעלו מהמזל אם לא יתבטל אותו פעל מהיסודות או מהמזל ע"י תפלה וזכות. ולפי זה שהיו בכאן ב' מיני טובות לישראל אם מההשגחה ואם מהמזל. וכן הענין בהפכים כי ידיעת ההפכים אחת. וכבר נמשכו אחר הדעת הזה רבים מהאחרונים. והרלב"ג בספר המלחמות אשר לו כתב בביאור שימצאו אצלנו טובות מפאת ההשגחה וטובות מפאת המערכה. ונתן דרכים להכיר ולהשיג מהו הטוב המושגח או המסודר מהמזל. וכראות הנביא אשר תהיה ביעודים הטובים. ואם יהיה בטובת המסודרים מהמערכה או המושגחים מהש"י. כי כמו שימצא האדם דברים יתחייבו לו מפאת החמר ודברים יתחייבו לו מפאת הצורה. וכן פעולות יעשה אותם במה שהוא אדם ופעולות יעשה אותם במה שהוא בעל דעת. ככה ימצאו טובות נמשכים כפי המזל וטובות נמשכים מפאת ההשגחה ויובדלו אלו מאלו בכמות' ואיכותם ותכליתם. סוף דבר לא היה דעת ר"ח להכחיש דבר מההשגחה וגם לא לומר שלא יתבטל המזל הפרטי מפני התפלה והזכות חלילה כי זהו עצם ההשגחה וענינה עצמה. אבל היה דעתו בלבד שימצאו טובות לישראל מפאת המערכ' במה שהוא נולד. מלבד טובות שימצאו להם בהשגח' מצד מה שהוא ישראל. ורבי יוחנן חלק עליו באמרו אין מזל לישראל. רוצה לומר מאחר שראינו שישראל מושגחים אין ראוי שנאמר שיקבלו ג"כ טובות אחרות מהמזל. כי זה ר"ל קבול השפע מהמזל יאות בעובדי עכו"ם שהם תחת המזל. ואין להם הנהגת ההשגח' האלהית. אבל ישראל שהם חלק ה' גם את הטוב יקבלו מאת האלהים. ואין לנו צורך לקבלו מפאת המזל. ואם היה פועל העליונים בשפלים כפי הנהגתם. הנה האומה הישראלית מפאת השגח' הדבקה עמה איננה מוכנת לקבל רושם המזל. ולא ירשום בה דבר מפעולתו כמו שירשום בשאר האומות. רוצה לומר בפרטיהם. לפי שהם מוכנים לקבל הרושם ההוא מה שאין כן בישראל. בעבור אותו

החותם ברית קדש מההשגחה אשר עמהם כי הוא אשר תעשה האומה בלתי מוכנת לקבל אותו רושם. וזה ענין אמרו אין מזל לישראל. לא שדבר מהתפל" והזכות. כי לבו לא כן יחשוב וככה לא נמצא בשפתיו. והמורה על זה היא הראיה שהביא רבי יוחנן להוכיח שאין מזל לישראל. ממה שאמר הנביא (ירמ' י ב) כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה ודרז"ל (שבת ד' קנו) שישראל לא יחתו. וזה מורה שאמרו אין מזל לישראל היא שלילה מוחלטת שאינו מורה ומחייב עליה' דבר ולכן אמר שדרך הגוים אל ילמדו ומאותות השמים אל יחתו. וזה היה דעת רבי יוחנן שיש מזל לישראל כפי הוראתו. אבל שישתנה על ידי תפלה וזכות כפרש"י. ולמה לא ילמדו דרך הגוים ולא יחתו מאותות השמים. ויותר היה ראוי שילמדו אותה ויחתו מהם כדי שיעשה תפלה וזכות כדי להנצל מהם כיון שאין להם דרך אחר להנצל מהוראת רעות המזל. הנה הראיה הזאת שהביא תורה אמתת מה שפירשתי עליו:

ואמנם רב סבר בזה שאין מזל לישראל רוצה לומר שאינו מחייב כלל. והוכיח זה מאברהם שאמר לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם הסתכלתי באצטגנינות שלי שאיני ראוי להוליד בן אמר לו צא מאצטגנינות שלך שאין מזל לישראל. ואם היתה הוראת המערכת בשעת הבריאה אמתית וצודקת על ישראל. איך יצוהו צא מאצטגנינות שמה שהיה כבר היה. ואם היה צדק במערב בשעת מולדתו. איך יאמר עתה שכבר עברו יותר משמונים שנה מלידת אברהם. אנא מוקמינא ליה במזרח. כי הנה הדברים העוברים שלא יהיו אינן נופלין תחת היכולת האלהי. אבל פירוש המאמר באמת כך הוא. שלפי שאברהם אמר נסתכלתי באצטגנינות שלי שאיני ראוי להוליד בן השיבו הש"י אל תעיין בעיני האצטגנינות שאין מזל לישראל. ואחר שאין המערכה פועלת בך ובזרעך. מה לך בידיעת האצטגנינות צא מאצטגנינות שלך. והרחק מידיעת משפטי הככבים כי המשפט לאלהים הוא. וגם כי בשעת בריאתך היה צדק במערב וקריר. לא יתחייב מפני זה שלא תוליד דהא אנא מוקמינא ליה במזרח ונהיר. וההקמה הזאת תעשה פעולה לא הראשון' שהיתה אז לפי שהכל כפי גזרתי בעם הזה וכמשפטי לא כפי המזל. הנה שגם לדעת רב אין ראוי שיובן אין מזל לישראל כי אם בשלילה מוחלטת ואמנם במעשים שבאו באותה סוגיא מדשמואל ומדרבי עקיבא שאמרו אין מזל לישראל לא נמצאו באותם המעשים ענין המערכה ומזל וזכרון תפלה אבל נמצאו זכיות להוכיח שאף הדברים הטבעיים בבעלי חיים הארסיים המזיקים כפי טבעם לא יזיקו ולא ירעו ולא ישחיתו במקום שיש זכות. והוא עצמו המורה שאם אלה אינם פועלים כפי טבעם בעבור היות מקבל הפועל בעל תורה ומצות כ"ש בענין המזל שלא יפעל ולא יחסר דבר בישראל לפי שהם מפאת התורה והמצות ודבקות ההשגח' האלהית אשר בהם לא יקבלו רושם המזל. והוכיח זה ממה שאמרו כלדאי והם החוזים בככבים לאמיה דרב נחמן שבנה זה יהיה גנב ובעבור זה היתה אמו תמיד מכסה ראשו ואת עיניו כדי שלא יראה דבר שיתאוה לגנב. והיתה אמו אומרת לו שייבקש רחמים על עיניו וכל זה בחשבה שדברי כלדאי ודבר המזל היה דבר אמת. ולא היה כן כי הגנבה כלה היתה אשכול דקלים שלקחו רב נחמן בשיניו ואכלו לא דבר אחר. והוא המורה שאין מזל לישראל. ר"ל שלא יעשה בו הוראה מדבר עצמי

שיהיה בו ממש. ואין ספק שתחלת הדברים מר' חנינא בן תרדיון היה בענין הטובות כמו שאמר מזל מעשיר ויש מזל לישראל. והראיות שהביאו רבי יוחנן ורב ושמואל ורבי עקיבא ורב נחמן היו בהצלה מהרעות אבל עם כל זה ענין אחד הוא וההנצל מהרעות הוא טוב והטוב עם ההנצל מהרע הוא. ולכן אמרו שהטובות כולם אם קנין השלמות שזכר רבי חנינא ואם ההנצל מהרעות שזכרו שאר החכמים כולו מפאת ההשגחה ואינו מפאת המזל כי אין המזל פועל בישראל בזכות והצלתה כי אם הש"י שממכון שבתו השגיח בהם אמנם בענין הרעות בזמן שחטאו לפניו יתברך אם יהיו רעותיהם כפי ההשגחה או יהיה כפי המזל. הנה החכמים האלה לא דברו בזה כלל. וידמה כיון שהכתוב מעיד בענין עונשם והסתרת פני מהם תוכל האומה לומר שהנה הטובות והשכר לא יבאו אליהם כי אם מפאת ההשגחה לדעת רבי יוחנן וחבריו אמנם הרעות כבר יבאו עליהם פעמים מפאת ההשגחה על דרך העונש ופעמים יבאו להסתרת פני הש"י מהם שאז יהיו מוכנים לקבל כל הרעות אשר תורה עליהם המערכה וגם לא יהיה להם בשמים שר מליץ בעדם ועל זה אמרה תורה והסתרת פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וגו'. כי לא יהיו כשאר האומות שישפיעו עליהם שריהם כיון שאין עליהם שר אחר כי אם הקדוש ברוך הוא והוא המסתיר פניו מבית יעקב ומפני זה אמרו במסכת סכה סוף פרק ב' (דף כ"ט) אותו המאמר שהזכרתי תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע כו' לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם כו' מפני שהם מונין ללבנה והם מונין לחמה ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין משום דבר שנאמר ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה יחתו ולא ישראל. יורה בזה שכל זמן שישראל עושין רצונו של מקום כל ענינים על צד ההשגחה ואין טובתם כפי המזל אבל בזמן שאין עושין רצונו כבר יבאו להסתרת פנים וקבלת היזק מהעליונים:

וכבר דברתי אני כי זה מהדעות האלה הוא האמתי ומסכים עם טבע המציאות. וגם אם היה זה לענין הדין ודבר שיש בו מעשה הייתי אומר יחיד ורבים הלכה כרבים והייתי פוסק הלכה כר' יוחנן ורב ושמואל ורבי עקיבא ורב נחמן שהם רבי' בעלי סברא אחת. אבל לפי שכבר השרישנו הרב הגדול בפירו' המשנה בהקדמתו לסדר זרעים שבמחלוקת חכמי' שאין בו מעשה אבל הוא ענין אמונה ודעת. שביד האדם לפסוק כפי מה שיראה. לכן חשבתי דרכי חכמים האלה ואשיבה רגלי לדעת רבי חנינא ואחשוב שהוא דעת אמתי בלי ספק. רוצה לומר שהמזל עושה הוראתו בישראל כמו שעושה בשאר האומות כי היה פועל המזל פועל בכלם כפועל היסודות כפי טבעם אם לא תבטלוהו ההשגחה האלהית. ולכן נראה צדיקי עולם הוכו במכת המזל והצליחו בהוראתו עד שהיו שאול ודוד מכללם. וזה היה גם כן דעת רבי אלעזר בן פדת ודעת רבא בבבלי חיי ומזוני ושאר החכמי'. ובזה לא יהיה מקום לתלונת צדיק ורע לו רשע וטוב לו. יען וביען היה הכל כפי המזל. ולא הגיע זכות המקבל לבטל ההוראה ההיא. או שלא רצה הוא להתפלל עליו כדי שלא יראה עולמו בחייו ולא יאכל פרי מצותיו בהאי עלמא. אבל יהיה שמור לו לעולם הבא לאור באור החיים כרבי אלעזר. זהו מה שראיתי לכתוב פה בדרוש העמוק הזה והותר הספק הי"א אשר העירותי והוא דרך ישר בעיני מסכים אל האמת מכל צד ולאמונת התורה האלהית ושרשיה. ואמנם הרב רבינו

נסים בדרשת שמעו נא דברי דבר בענין הוראת המערכת באופן אחר. וחזר וקבל דעת רש"י בפירוש סוגית שבת וכמה דעתו רחוקה מדעתי. כי ראיתי בדבריו בטולים עצומי' וחולשות רבות. ומה שכתבתי אני. אותו ראיתי צדיק לפני בדרוש הזה: